

TARTU RIIKLIK ÜLIKOO

ŽURNALISTIKA KATEEDER

Eve Rehtla

REIN KAREMÄE TELEPUBLITSISTINA

diplomitöö

*Karismade
M. V. 84
lubatud.
[Signature]*

Juhendaja:

õp. Hagi Šein

T A R T U 1984

Sissejuhatus

Raadio ja televisiooni ülesandeks on kasutada ära kõik meie päevade ajakirjandusteoorias ja -praktikas peituvad võimalused kuulaja paelumiseks.

„Teada andmine sellest, mis maailmas toimunud, on ainult üks meie ajakirjandusmissiooni tahke. Nii nagu kangrud kangast, loovad inimesed ennast ka oma ajakirjandusega suheldes. Ja ajakirjandus kujundab neid ja nende homse päeva palgejooni.“ (Marx).

„Inimene kõrge toonusastmega, ühiskondlikult madala valulävega, seesama tulevikukodanik, kelle nimel on kutsutud ja seatud tegutsema kogu meie massiinformatsioonisüsteem, nõuab informatsiooni tarka lahtimõtestamist.“ / 8; 11/.

Seda võib teha ajakirjanik, kes teab, milleks ta mikrofoni võtab ja mida ta öelda tahab. Üksnes kui informatsioon ei suuda kaasa tõmmata. Et oma mõtteid maksimaalselt ja läbi iseenda edasi anda, peab ajakirjanik tundma ainet, auditooriumi jpm., aga ka viisi, kuidas mõtet kuulaja-vaatajani viia. Ajakirjanik, kellel on, mida öelda, peab tundma žanriteooriat.

Üks huvitavamaid, efektsmaid ja köitvamaid žanre ajakirjan - duses on reportaaz, mis üldliigituse järgi kuulub informatsiooni- žanride hulka. Ta on elavalt kirjutatud informatsioon, mille ees- märk on teha kuulaja-vaataja sündmusest vahetuks osavõtjaks, kus- juures autoril on suurem vabadus anda omapoolseid arvamusi, kom- mentaare ja üldistusi. Et reportaaz on oma olemuselt muutuv, are- nev, sõnumist vähem konservatiivne ja püsivam, siis sisaldab ta võimaluse tugevaks publitsistikaks ja on kujunemas raskemaks aja- kirjandusžanriks, mis kätkeb endas nii range dokumentaalsuse, va- hetuse ja objektiivsuse kui ka piltlikkuse, emotsioonid ja oma- pärasuse.

Et käesoleva töö eesmärgiks on lähemalt uurida ENSV teenelist ajakirjanikku Rein Karemäed (sünd. 1934.a.) kui publitsisti ja reporterit, siis vaadeldakse eelnevas peatükis ka Eesti Televi - siooni algusaastaid, mis olid otseselt seotud reportaazi sünniga ja reporteri kui omanäolise ajakirjanikumina rolliga, uuritakse lähemalt telereportaazi kui ajakirjanduslikku žanri, tema ole - must, klassifikatsiooni ja stilistikat.

Oleme nõus väitega, et Eesti Televisiooni seni kirjapanemata ajalugu tuleb uurima hakata tema omaaegsete suurkujude kaudu. Nende hulka Valdo Pandi kõrval kuulub kahtlemata ka Rein Karemäe. Eesti Televisiooni reporterit, Eesti NSV teenelise ajakirjaniku Rein Karemäe elutööst pole seni avaldatud ühtki üldistavat uuri- must tema loomingust ei televisiooni algusaastail, "kuldsel ajas-

tul" ega hilisemalgi dokumentalistika perioodil. Sellele ei pretendeeri ka antud diplomitöö, vaid on publitsistlikus laadis uurimus R. Karemäe loomingu ühest tahust - telepublitsistikast. On ju teada, et R. Karemäe on ka tuntud ja tunnustatud dokumentaalfilmistsenarist. Teledokumentalistika lähemast analüüsist on töö autor sunnitud selles töös loobuma ebaprofessionaalsuse ettekäändel. Vähegi põhjalikuma käsitluse puhul ei saa töö hõlmata kogu Rein Karemäe 30 aastat kestnud ajakirjanikutööd tervikuna, kuigi see mõte alguses oli. Huvitav oleks R. Karemäe loomingule läheneda hoopis sügavama analüüsiga. Võrrelda tema saadete stsenaariume algsel ja eetrivalmis kujul, analüüsida tema ajakirjanikukeelt ja stiili. Need teemad jäägu järgmiste tööde aineteks, sest antud diplomitöö ei saa olla viimane ja lõplik sõna R. Karemäe telepublitsistika hindamisel.

R. Karemäe kohta materjale kogudes sattus töö autor ETV metoodika osakonnas Eesti Televisiooni ajaloo kogumiku käsikirjale. Selle suure ja vajaliku töö on teinud Rein Varrak ja Bernhard Viiding. Neist intervjuudest on kasutatud mõningaid löike ka selles töös.

Kõigile kättesaadavaile materjalidele toetudes, isiklikke kontakte R. Karemäe kollegidega ja tema endaga aluseks võttes tahab autor anda käesolevas töös ülevaate R. Karemäe kujunemisest ajakirjanikuks, tööst televisioonis, tema loomingust, materjalidest, mis on ilmunud tema sulest ja tema kohta avaldatust, Karemäe mõ-

tisklustest ajakirjaniku-reporteritööst, tema kollegide hinnangutest ja arvamustest. Tööle on lisatud Rein Karemäe telepublitsistika kronoloogiline loetelu, mille aluseks on R. Karemäe isiklik arhiiv. Samuti R. Karemäe dokumentaalfilmid, artiklid trükisõnas ja kirjandus tema kohta. Diplomitöö lõpeb kokkuvõtte, kasutatud kirjanduse nimekirja ja resümeega. Viidates tähistab esimene number allikat, semikooloniga on eraldatud leheküljed, kust tsitaat või lõik on võetud.

Materjali kogudes oleme mõistnud selle teema edasise käsitluse vajadust, sügavuti arendamist. Ei tea ju praegune noor põlvkond midagi Eesti Televisiooni algusaastate otsereportaazide sarmist, teravatest ja rahvale südamelähedastest probleemidest, mis ka tänaseks pole oma nurki kaotanud.

I. peatükk. REPORTAAŽ TELEŽANRINA

1. osa. Reportaaž kui ajakirjanduslik žanr

"Reportaaž on võitnud endale ajalehtedes, raadio- ja televi -
siooniajakirjanduses juhtiva positsiooni. Tegemist on väga loeta-
va, kuulatava ja vaadatava ajakirjandusliku žanriga. Sellegipoo -
lest on žanri nimetuse tõlgitsemises palju erinevusi.

Algselt nimetati reportaažideks Inglise parlamendi istungitelt
antud informatsiooni, mille autoriteks olid kohalviibivad ajakir-
janduse esindajad - reporterid. Ladina REPORTARE tähendab teata -
ma, ette kandma. Selle järgi fikseeritakse paljudes teatmeraamatu-
tes senini, et reportaaž tähendab toimetusele mitmesugustest sünd-
mustest sõnumite toomist, mis sageli kandvat sensatsioonilist ise-
loomu. Kaasaegses saksa teatmekirjanduses peetakse reportaaži
võrdtähenduslikuks informatsioonilise sõnumiga ühelt poolt, tei-
selt poolt aga ilukirjanduslikuks žanriks, mis on võrdne meie
olukirjeldusega. Ameerika terminoloogias reportaaži ei nimetata,
kuigi mitmed žanrid, nagu intervjuu, feature story, fact story,
sisaldavad suurel määral ka reportaažlikke elemente. Kuivõrd eri-

nevad on eelloetletud žanripiirid praktikas, on neile kõigile siiski võimalik leida üks ühine nimetaja: autor kui toimuva vahe-
tu pealtnägija, kes seda kirjeldab, kirjeldust oma isiklike mul-
jete ja tähelepanekutega täiendades. Siit jõuame reportaaži kui
sündmuskirjelduse määrangu juurde, mis on reportaaži põhiliseks
tunnuseks. Reportaažid on informatsioonilised materjalid, mis an-
navad lugejale (ka kuulajale) piltliku ettekujutuse toimunust lä-
bi žurnalisti pealtnägija-osavõtja pilgu." / 7; 75-76/.

Reportaaži tuleks pidada niihästi informatsiooniliseks kui ka
publitsistlikuks žanriks. Oma paremates ja ulatuslikumates teose-
tustes tõuseb ta kindlalt publitsistika tasemele. Seda iseloomus-
tab aktuaalsete sündmuste kajastamine, faktide olemuse avamine
reporteri arutelu näol, emotsionaalsus. Kuid nii informatsiooni-
list kui ka publitsistlikku reportaaži ühendavaks on sündmuslik -
kus. Kui ei ole sündmust, pole ka reportaaži. Reporteri käes kas-
vab sündmuslik fakt probleemiks.

E. Rjabtšikov: "Reportaaž on sünteetiline žanr, mis ühendab
endas olukirjelduse, intervjuu, ülevaate, aruande elemente, kau -
nistab neid emotsionaalselt ja annab piltliku ettekujutuse sünd -
muste arengust." / 7; 77-78/.

"Reportaaž on sünteetiline žanr, kuid see sünteetilisus ei
avaldu mitte ainult teiste žanride elementide kasutamises, vaid
ka erinevates tegelikkuse peegeldamise meetodites. Reportaaž vee-
nab ühtaegu nii fakti enese tähendusjõuga kui ka reporteri isiku-

pärase suhtumise ja sellele vastava sündmuse interpretatsiooni emotsionaalse jõuga. Reportaaž mõjustab kuulajat oma täpse kirjeldusega, andes ettekujutuse sündmuse arengust ja osavõtjaist, samal ajal aga esitab ka sündmustest tulenevate probleemide analüüsi ja üldistusi." / 7; 78/.

"Reportaaž on subjektiivne vorm objektiivsete tõdede, faktide, sündmuste, meeleolude peegeldamiseks ja edasiarendamiseks. Reportaaži aluseks on reporteri loov isiksus ja tema isikupärane vaatenurk toimuvale. Katsed nivelleerida reporterite individuaalsust kiretu registreerija või ametliku krooniku tasemele on andnud eetrisse enamiku kirjutud verevaestest reportaažidest. Isikupäratu lähenemine muudab tüütavalt tuttavaks ka parima objekti või teema. Seevastu ereda loomingulise individuaalsusega edasi antud üldtuttavad nähtused mõjuvad värsketena ja köidavad kuulama.

Reportaaž on dünaamiline saatežanr, mis vajab liikumist, tegevust, situatsioonide muutumist, mitte sündmustest kõnelemist, vaid nende läbielamist." /4; 103-104/.

"Reportaaž on üldistav saatežanr. Reporteritöö on pidev valiku tegemine olulise ja ebaolulise vahel. Teema, koht, esineja, probleemid, kommentaarid, lõpuks montaaž - kõik see on sihipärane liikumine olulise poole, milleks on saate ideeline siht (mis muide ei tähenda probleemi purukuiva käsitlust, pigem vastupidi, sest kõigi meie reportaažide teiseks plaaniks on ju see, et mikrofoni ees on toredad, tuumakad, eluröömsad inimesed, kes teevad mõnu ja sü-

didusega oma tööd ning elavad huvitavat elu). Reportaaži üldis -
 tuslikkus pole vastuolus esteetika tõdedega. Sest kunsti olemust
 ei määra see, kas tema aine on võetud elust või fantaasiast, vaid
 see, kas ja kuidas ta suudab anda üldistusi ning avada elunähtuste
 sisemist olemust. Meisterlik reportaaž tuleb - oma spetsiifiliste
 vahenditega - selle ülesandega toime." / 4; 107/.

"Kõige tähtsamaks omaduseks tuleb lugeda seda, et televisiooni-
 reportaaž on eranditult kollektiivne looming. Loominguline bri -
 gaad koosneb järgmistest põhilülidest: reporter, režissöör, režis -
 sööri abi, operaatorid, helirežissöör, valgustajad. Need kõik on
 loomingulised töötajad sõna otseses mõttes. Muidugi peab selles
 armees olema kindral. Viimaste aastate praktikas on selleks saa -
 nud reporter.

Televisioonireportaaž võib tõepoolest tõusta kunstiks, kui ta
 ei kujuta endast ainult kuiva fakti teatamist, sest televisiooni-
 reportaažis on kõige rohkem inimeste sisemaailma, meeoleolu, aktu -
 aalsust, huvitatust, üllatust. Ja elust võetud faktide valik, nen -
 de õige reastamine, loominguliste töötajate võime ellu vahele se -
 gada ja teha eeltoodu najal suuri üldistusi muudabki reportaažis
 fakti kunstiks. Televisioonireportaaž astub iga sammuga lähemale
 publitsistikale.

Ainult kaamera ei suuda luua reportaaži. Alles siis, kui selle
 taha tuleb inimene, sünnib tema mõistusliku valiku, elu näitami -
 se, loominguga kaudu publitsistika. Ainult kaamera väljenduslikke

võimalusi kasutades on siiski mõeldamatu tuua ideed, arendada teemat, süžeed, teha üldistusi. Seepärast tulebki kujunduslikus publitsistikas esiplaanile sõna. Televisioonirepertaazis on selleks reporteri jutustus, kommentaar, vestlus sündmusest osavõtjatega." / 2; 112-113/.

2. osa. Reportaazi liigid

Erinevusi aluseks võttes klassifikatsioon:

A. Reporteri sõnavõtt sündmusest (lindilt või otse).

B. Helilindistatud reportaazid.

1. Informatsioon, mis sisaldab sündmuspaigalt salvestatud dokumentaalseid helikilde, millele diktor või reporter loeb stuu - diost selgitava teksti juurde. Seesugune info ei tohiks preten - deerida kohaloleku illusioonile;

2. Lühireportaaz sündmuskohalt, kas täielikult sündmuskohal lindistatud või hiljem täiendatud dokumentaalsete taustade ja re - porteri kirjeldava tekstiga. Sisaldab intervjuusid, loob kohal - oleku tunde;

3. Temaatilist liini mööda arenev reportaaz, nimetatakse ka laiendatud reportaaziks, mis sisaldab erinevaid sündmuspaiku. Neid ühendab reporteri jutustus;

4. Reportaaz-põimik, mis koosneb lühisündmuste ja vestluste kildudest, see on lühipalade kett, mida ühendab üks teema. Väga töörohke vorm, sest suurem osa lindistatud materjalist jääb kasu - tamata. Oma filigraansuse tõttu naudinguga kuulatav;

5. Reportaaz-kompositsioon, milles kasutatakse lisaks dokumen - taalsetele helilõikudele ka muusikat, näitlejate või diktori loe -

tavaid edasiviivaid vahetekste, ilukirjanduslikku kujundlikku keelt jne.:

C. Otsereportaazid.

Moodustavad omaette rühma, kuivõrd ülekanne on sündmusega samaaegne.

Otsereportaazi iseloomulikud tunnused:

Sündmuse samaaegsus, mis on ajakirjandusliku operatiivsuse kõrgeim aste. Sündmusega samaaegsus ei ole aga eesmärk omaette, kuigi ainuüksi see teadmine on paeluv. Sellise reportaazi puhul tunneb kuulaja ennast maksimaalselt sündmusest osavõtjana.

Täielik dokumentaalsus, mis tagab auditooriumi poolehoidu."

/ 8; 79-80/.

"Tšehhoslovakkia raadioajakirjanik M. Kotsenrek, eeldades, et kõik elav dokumentalistika on reportaaz, annab järgmise žanride liigituse:

- 1) sündmusreportaaz;
- 2) reporteri sõnavõtt;
- 3) kahe inimese vestlus;
- 4) kollektiivne vestlus;
- 5) reportaaz-olukirjeldus;
- 6) reportaazloeng;
- 7) reportaaz-kommentaari;
- 8) kompositsioon." / 7; 65-66/.

"Temaatika ja ettevalmistuse järgi jagunevad reportaazid sünd-

muslikeks ja temaatilisteks reportaazideks.

Reporterite sõnavõtu järgi kaadritaguse tekstiga (ülekanne) ja kaadris esineva reporteriga reportaazideks.

Teostusviisi järgi otse- või salvestatud (videomagnetofon, film) reportaazideks." / 2; 114/.

"Meil on saanud kombeks igat stuudiovälist saadet nimetada reportaaziks. Esimesel üleliidulisel reporterite nõupidamisel aga liigitati reportaazid järgmiselt:

reportaaz, mis antakse sündmuskohalt otse eetrisse (kõrgeim vorm);
reportaaz-vestlus kahe inimese vahel (nõutav tekstita vestlus!);
reportaaz-kollektiivne vestlus, kus on mitu sündmuse nägijat; re-
portaaz-olukirjeldus; reportaaz-loeng, mida juhib insener-spet -
sialist; reportaaz-kommentaar; diskussioon-vestlus ümmarguse laua
taga.

Sellest nähtub, et reportaazi kui žanri mõiste on TV-s veel väga segane. Žanridele, nagu intervjuu, olukirjeldus, kommentaar, on lihtsalt juurde lisatud sõna "reportaaz". Lisaks on tekkinud veel niisugused äbarikud mõisted nagu "reportaaz-kollektiivne vestlus".

"Reportaaz on selle kajastus, mis toimub elus, kohalviibija jutustus aktuaalsest sündmusest. Kohalviibija all on mõeldud reporterit, kaameramehi, režissööri.

Lähtudes sellest formuleeringust, pole raske tuletada televi-
sioonireportaazi nelja tähtsamat tunnust. Need on:

Esiteks - sündmuse olemasolu.

Teiseks - kohalviibimise efekt (reportaaž peab andma vaatajale tunde, nagu ta ise võtaks sündmusest osa).

Teine tunnus on psühholoogiliselt arusaadav, sest iga vaataja tahab olla ise seal, kus toimub midagi põnevat. Seepärast peab televisioonireportaaž toimuma absoluutselt olevikus, ta peab olema sündmusega samaaegne.

Teine tunnus ei välista reportaaži salvestamist ja selle eetrisseandmist sündmuse ajalise nihkega. Vaataja saab ikkagi kohalviibimise efekti osaliseks, sest reportaaž on salvestatud sünkroonselt sündmusega.

Kolmandaks - liikumine, mõtte ja tegevuse rändamine mööda neid punkte, mis iseloomustavad kõige paremini sündmust. Liikumiseta pole reportaaži, nagu pole istuvat reporterit.

Neljandaks - idee, meeleolu, vastava atmosfääri edasiandmine.

Nagu reportaaž üldse, kuulub ka televisioonireportaaž informatsiooniliste žanride hulka. Ta on laiendatud informatsiooni kõrgeim vorm. Seepärast peab reportaaž loomulikult täitma informatsioonile esitatud põhinõudeid.

Samal ajal erineb televisioonireportaaž paljus ajalehe-, raadio- ja kinoreportaažist. Televisioon on kõige lähedasem oma objektile, originaalile - elule. Juba oma tehnilise teostuse poolest (vastuvõtt ühendab endas nii kuulmis- kui ka nägemisvõimuse) on saavutanud televisioonireportaaž täieliku kohaloleku

efekti." / 2; 109-111/.

Vene nõukogude ajakirjandusteoorias jagatakse reportaaž kol -
meks:

"1) planeerimata reportaaž. SEMPORE-l rääkis E.G.Bagirov: "Ma tahaksin näha reportaaži sellest, kuidas kustutatakse põlevat naftapuuraaku. Meil tehakse suuri kangelastegusid ja neid on va- ja näidata. Mida kangelaslikum draama meie silme all areneb, se- da sündmuslikum ta on." Televisioon võiks niisuguseid ettenägema- tuid sündmusi kajastada palju eredamalt kui teised massikommuni- katsioonivahendid, kui stuudiotel oleks selleks tehnika.

2) planeeritud reportaaž - spordivõistlused, rongkäigud, miitin- gud, kosmoselaevade stardid ja maandumised jt. reportaaži vääri- vad sündmused. See on publitsisti poolt läbi mõeldud reaalne sünd- muse käik.

3) uuriv reportaaž, kus ajakirjanik pole mitte ainult pealt - nägija, vaid sündmusest osavõtja. Mõnikord on reportaažid ka tun- netuslikud või meelelahutuslikud. Ajakirjanik loob nähtuse või situatsiooni selle vasturääkivustega. Ajakirjanik tunneb seda ja viib vaataja silmade ees erisugused arvamused kokku, loob nn. "provotseeritud situatsiooni". Ekraanil on ajakirjaniku loomingu- line otsing tema hüpoteesi proov, kus tõde selgub teos, mitte vaidluses." / 19; 239-242/.

Reportaaži on püütud nii ja teisiti klassifitseerida. Tulemu- seks on aga väga segane liigitus, kus puudub üks üldine lähte -

koht. Lõplikku selget ja konkreetset reportažiliigitust ei ole
ajakirjandusteoorias veel antud. / 2, 4, 7, 8, 16, 17, 19, 21/

3. osa. Reporteri roll

"Elektroonilise massikommunikatsiooni keerukates seostes ei tee tööd professionaalsete teadmisteta. Kolm küsimust intervjueeritavale võite leida, kuid see ei ole veel ajakirjandus. Ajakirjandus algab maailma mõistmisest ja tahtmisest oma tööga seda paremaks, inimlikumaks, elamisrõõsamaks muuta. Lisaks professionaalsetele teadmistele ja mitmekülgsele informeeritusele vajatakse siis veel midagi: hinge." / 8; 164/.

Kui palju töökust vajab reporterikutse? Kui palju teadmisi? Võib-olla koguni andekust, kuigi ajakirjanikus nähakse tihti pigem vahendajat kui loojat. Ja on reporteriks üldse võimalik õppida või tuleb see oskus ainult kogemustega, mis iga kord on samaaegselt äratuntav ja uus ning kaasakiskuv?

"Mida siis nõutakse televisioonireporterilt? Kas telegeenilisust, head sõnaosavust, laitmatut käitumist, näitlejaomadusi, publitsistiannet või veel midagi muud? Reporter peab olema imepeen kompleks kõikidest nendest omadustest. Elkõige nõutakse TV-reporterilt üht: ta peab teadma oma suurt vastutust esinemisel otse eetrisse. Teiseks peab reporter uskuma sellesse, mida räägib ja näitab. Kui ta ise kõhkleb, on saade juba ette määratud nurjumisele. Ekraan toob ka tühised pisiasjad suure teravusega vaata-

ja ette. Seepärast pole õige anda reporterile seda teemat, mis talle ei sobi, mis pole südamelähedane." / 2; 118/.

"Olulisim peitub reporteri enda suhtumises reporteeritavasse, tema hoiak, tema poolt dikteeritav rütm, tema meeleolu on veen- vaim kinnitus, et mikrofoni tõe poolest asub alpinistide laagris, teadlase kabinetis, matusel või sõjaväeparaadil, ning kutsus sel- liselt ümber häälestama ka kuulajat. Kui reporter ei lase sündmus- tel ennast mõjutada, siis ei saa ta nende kaudu mõjustada ka kuu- lajat. Öeldakse, et iga näitleja peab olema mingil määral laps. Reporter ei tohi kunagi näidelda, kuid laps peab ta suutma olla - temas peab peegelduma ümbrus ja toimiv - pidulikkus, lustakus, nukrus, mõtlikkus. Ta peab kõigepealt ise uskuma, mida ütleb.

Kuid ettevaatust! Siin on ühtlasi varjul ka selle töö kõige suuremad karid. Sama halb kui puine ükskõiksus on ülepaistatud tundeskaala: mikrofonisse tilkuvad pisarad matusel, hammaste ki- ristamine poliitilistel protestimiitingutel, röökimine paraadil, ohjeldamatu lõkerdamine lustakal peol. Reporteril on siin arusa- davalt suuremaid vabadusi kui diktoril studios, kuid siiski ai- nult sel määral, et olla vaheastmeks nutva, juubeldava, rõkkava jne. objekti ja hoopis neutraalsema kuulaja vahel. See on takti- küsimus.

Sellest tuleneb küsimus reporteri sarmist kui reportaazi tegu- rist. Kahtlemata on see tegur olemas. See aitab sõnadest paremini ja kiiremini leida kontakti esinejate ja kuulajatega. Kuid niipea,

kui reporter hakkab, mikrofon käes, ise tundma, et tal on selline sarm olemas, hakkab "sarm" töötama tema vastu. Sest siis muutub inimese loomulik võlu tavaliselt tühiseks tahteks meeldida, mille mikrofon ja kaamera viivitamatult paljastavad. Muide, eputada saab nii rahvameheliikkuse kui ka soliidisusega, ülevoolava tuju kui ka tagasihoidlikkusega. Õige ja veenev on reporter ainult siis, kui ta mikrofoni ees seesama, kes ta tegelikult on (pluss teatud annus suuremat enesekontrolli ja kontsentreeritust, milles väljendub lugupidamine töö ja kuulaja vastu)." / 4; 105/.

"Esineja on reporteri sarmi ja vilumuse proovikivi. Reporteri põhiülesanne vestluses on korraldada küsitelu nii, et esinejal oleks hea ja mugav vastata, et ta ei märkakski, et esineb, pealegi mikrofoni ees." / 4; 107/.

"Kolmas tähtis nõue reporterile on see, et ta peab saama vaataja sõbraks. Reporter on inimene, keda usaldatakse, kellest lugu peetakse. Muidu ei laseks vaataja seda inimest ekraanilt oma perekonnaringi, oma intiimsesse kodusesse miljöösse." / 4; 105/.

"Reportaaž on intiiimne jutustus ühele sind usaldavale tuttavale, kellel on võib-olla käsil mõni kodune tegevus. Huvitav, kas ta jätab selle... See oleneb reporterist. Kui ta ei kujutle, et kõneleb "laiadele massidele" üldse, siis ta selle ka enamasti saavutab." / 2; 118/.

"Vaataja võtab reportaaži vastu oma kodus, ainult sellele kodule omases miljööss, sageli toatuhvlid jalas, kohvitass käes või

suits ees. Ja siiski on ta keskendunud vaid üheks - programmi jälgimiseks. Televisioonireportaaži ajal on tal võimalik nagu vestelda nendega, kes tegutsevad, selgitavad, näitavad ja kõnelevad ekraanilt, teha nende arvel nalja ja kriitilisi märkusi, mida meie, televisioonimehed, peame kõige rohkem kartma. Minnes ekraanile, tunned seda sageli ka ise mingi kuuenda meelega ja punastad. Järelikult ei tabanud sa seda hääletooni, mis võiks sobida oma kodus televiisori ees istuvale vaatajale. Sellepärast oleneb iga reportaaži õnnestumine sellest, kuidas suudab ekraanil esinev inimene luua intiimsuse õhkkonda, kui palju suudab ta unustada, et teda jälgib 300 - 400 tuhat vaatajat ja suhelda tema vastas istuva ühe - kahe inimesega, keda ta peab sõpradeks ja vanadeks tuttavateks." / 2; 111-112/.

"Lakkamatult peab hoolt kandma usaldusvahetuste pärast kuu - lajaga. Reporterile on kuulaja seesama, mis Eestimaa muld põldurile. Narrid korra..." / 8; 147/.

"Reportaaž nõuab reporterilt suurt reaktsioonikiirust. Reporter vestluslooming vananeb sekundi jooksul, esineja kahe lause vahelise pausi jooksul. Kui reporter oma mõtte ja sõnaga sel hetkel hilines, on see vestluse edasiarendamiseks vana ja tuleb leida uus, mis haakub esineja järgmise lausega. Ainult sel teel on võimalik vestlust ilma vägivaldsete üleminekuteta juhtida sinna, kuhu saate siht nõuab.

Reportaaži üldtunnuseks peetakse kuulajas-vaatajas tekkivat

vahetu kohalviibimise tunnet. Millest aga siiski tuleb, et mõnikord on reportaaz tehtud kõigi kunstireeglite järgi, kohalviibimise fakt on olemas, kuid kuulaja otsib mujalt muusikat? See tuleb sellest, et kuulaja ei tahagi igal pool ja iga reporteri seltsis viibida. Reporter peab olema eeskätt huvitav inimene, kelle seltsis meeleldi oleksime ka ilma mikrofonita.

Meid jäädakse tõeliselt kuulama ikka ainult siis, kui pakume sellist, mida kuulamata jätta ei saa." / 4; 107/.

Raadioajakirjanik Ivar Trikkel toob välja olulisima: Kes tahab kedagi sütitada ja kaasa elama panna, peab oskama kõigepealt ise süttida. / 9; 142/.

Rein Karemäe on kohtumisel televisiooniajakirjanike kursuse kuulajatega öelnud: "Me ütleme üheainsa sõna - reporter. Selle sõna taga on väga palju varjundeid. Reporter on see mees, keda huvitab elu, väljaku elu ja väljaku probleemid ja kes seal vihma käes kaablit tirides tunneb ennast koduselt. Neid inimesi ei ole palju. Ega see kerge töö ei ole. Miks ma pean ligunema sellise ilmaga, kui võin istuda studios, lips ees, teen oma loo ära, võtan mantli, istun autosse ja sõidan koju. Reporteriverd on tarvis. Ja meil ei ole enam palju reportereid. Meil on palju intervjuerijaid, aga reporteri ja intervjuerija vahel on tohutu vahe. Reporter on see mees, kellele meeldib rahva seas olla. Vaenlasi on palju, sõpru veel rohkem."

4. osa. Reportaaži keel

Et reportaažis on vajalikud autori hinnang ja isiklik suhtumine, mis annavad nn. osavõtuefekti, siis on reportaaži autori kõne tavaliselt üles ehitatud kolmandas isikus, kuigi kõneleja (autor, ajakirjanik) on alati teada. Reportaaži laadist sõltuvalt ilmutab autor end ka tekstis. Vahepele mina kannab olulist funktsiooni - määrab olemuse, annab süžee, ühendab reportaažielementide tervikuks.

Erinevalt ilukirjanduslikust minast ei ole reporterimina kirjanduslik mask ega jutustaja struktuurivõte. Reportaažis langevad kokku kirjutaja, jutustaja ja autorimina, mis annab publitsistlikkuse ja usutavuse, ei anna aga ajas edasi-tagasi liikumist.

Traditsiooniline kõrvalseisja reporter on asendumas reporteri kui sündmusest osavõtja, pealtvaatajaga. See toob kaasa vaatenurga muutumise, sündmuse edasiandmise tema südamikust. Reportaaži tuleb elavaid vahetuid muljeid, tundeid, hinnanguid, arutlusi, kommentaare. Reporterit osavõtt ei ole suunatud ainult sündmusele, vaid ka iseendale kui objektile. Ajakirjanik jälgib sündmust ja samas iseennast kui pealtvaatajat. Aga mina kasutamise võimalused reportaaži keeles ei ole lõpmatud. Esineb ka teine tendents, mis ei jäta kohta liiga isiklikule, et sündmus suhtumise varju ei

jääks. Reportaazi puhul tuleb tähele panna neid kahte tendentsi korruga. Reportaazi stiili objektiivne ja subjektiivne ühtsus, kahe laadi täpne doseerimine tagab harmoonilisuse, kaob protokolililisus ja ilustamine.

Kui jälgida reportaazi stiili lähemalt, siis tuleb seda teha vastavalt reportaazi liigile ja reporteri eesmärgile - kas subjektiivne rõhutatus või kained hinnangud. Reportaazi keelelisele küljele avaldab suurt mõju auterimina osalemine kõnestruktuuris. Reporter määrab ära sõnavara ja süntaktilise valiku. Objektiivses inforeportaazis mõjub kõrvalekaldumine nullekspressiivsest tasandist võõrana. Siin kasutatakse neutraalset sõnavara.

Reportaazi ülesehituses on tähtis algus, millega tõmmatakse kuulaja-vaataja-lugeja tähelepanu. "Reportaazi sõlmpunktideks on esimene lause ja esinejate sissejuhatamine. Nendele mõtlemisel pole ükski vaev liigne. Esimene lause pluss meeleolu on õielehed, mis peavad juurde meelitama mesilase." / 4: 105/. Ka kont-rasti kasutamine on küllalt tähtis. See eeldab aga sündmuse emotsionaalsuse edasiandmist lihtsalt, lakooniliselt ja kokkusurult. Ainult fakt, sündmus ise peab rääkima iseenda eest. Sellega tuleb siduda sisu ja vormi kontrast ka sõnavaras, kasutamata lihtsamaid sõnu. Sõnavara neutraalsus varjatud emotsioonidega annab edasi sündmuse tähtsuse, kus suured sõnad ei ole vajalikud. Sellistes reportaazides peab autori kommentaar olema lühike, tagasihoidlikult reportaazi põimitud. Autor võib reportaa-

žist ka välja jääda, sest tema juuresolekuefekt avaldub kaud -
selt niigi, olevikuvormi ja hinnanguliste epiteetide kasutami -
sega. Mida tähtsam on sündmus, seda täpsemalt tuleb fikseerida
detailid, mis esitatakse lühikeste lausetega või neist moodusta-
tud rindlausetega. Autori hinnang võib avalduda ka fraseoloogis -
mides ja emotsionaalse värvinguga sõnavara kasutamisega. Kuid re-
portaaži keeles on väga oluline piiritunne. Üle kolme hüüdlause
tekstis muudab selle liiga õhkavaks.

Sellest hoolimata on autoriminal määrav stilistiline roll,
erinev autorimina aktiivsus. Kui reporter kasutab reportaaži kee-
les esimest isikut, on kindel, et autor on üks sündmusest osa-
saaja. See maneer on lähedane juba olukirjeldusele.

Neutraalsema iseloomu annab autori kompositsiooniline roll.
Reporter läheb ühelt teemalt teisele, muudab vaatenurka, markee-
rib muutusi, aga ise nagu ei osaleks.

"Mina" kõrvalvorm "meie" säilitab autori modaalsuse, kuid ta-
gasihoitumalt, rangemalt, ametlikumalt. Seda vähemisiklikumat
stiili kohtame ametlikes reportaažides. Autor ei esinda siin üks-
nes iseennast, vaid esineb suurema rühma nimel.

Reportaažile on omane grammatiline vormistik - reportaaži ole-
vik. Reportaaž algab tavaliselt kirjeldusega, mis nõuab olevikku.
Reporter teatab sellest, mis toimub tema silmade ees. Teisalt
võib reporter edasi anda tegevusi, mis võivad olla minevikusünd-
mused, aga reporteri poolt nende käsitlemine olevikuna toob lu -

geja sellesse hetke. Sündmuse kirjeldus aja kaudu on omane üksnes reportaazižanrile. Reportaažis ei jutusta autor sündmusest, vaid fikseerib antud momendil toimuva. Reportaaži olevik lähen-dab sündmust lugejale, mille tõestuseks on huvi spordireportaažide vastu ka pärast tulemuste teatamist.

Reportaaži olevikul on ka kompositsiooniline omapära. Olevik rõhutab rohkem tunnuseid kui tegevust. Sellega saavutatakse dünaamilisus. Olevikuvormi kirjeldavat iseloomu kasutatakse mingi pildi visuaalseks edasiandmiseks. Reportaaži olevikule on omased tüüpilised lausekonstruktsioonid, sagedased öeldiseta nimetamislaused ja olema-verbiga laused. Küllalt palju kasutatakse ka täisminevikku, mis on seotud kõnelemismomendiga.

Reportaaži autorikõne ei ole stiililiselt koostiselt ühtne. Kasutatakse erinevaid tegelikkuse kujutamise viise, võõra kõne edasiandmisel kõiki viise. Reportaaž informeerib, kirjeldab, jutustab, hindab, näitab. Reportaažis kasutatakse ka publitsistlik-kirjandusliku stiili elemente. Eelkõige on need seotud siirdkõnega, mille spetsiifika seisneb võõra kõne edasiandmises. Formaalselt antakse tekst edasi autori poolt, aga on kuulda võõra sõnu. See lubab esitada kangelast seestpoolt. Jäädes autorikõne raamidesse on säilitatud kangelase mõte, mis aeg-ajalt läheb üle otseseks kõneks.

Puhta otsese kõne kasutamisel reportaazis on oma iseärasus - eelkõige informatsiooni edastamise funktsioon. Kunstiline ees-

märk on tunduvalt tagasihoidlikum. Otsene kõne antakse edasi sõna-sõnalt dokumentaalse täpsusega. Individualiseerimine ei ole kohustuslik element, kuigi on võimalus kõne kujunduslikkuse testimiseks. See pole aga repertaažis peamine, vaid võib lugeja-kuulaja-vaataja põhiliselt kõrvale viia.

5. osa. Reportaaži kui žanri sünd Eesti Televisioonis

Tallinna Televisioonistuudio alustas tööd 19. juulil 1955. aastal. Lisaks informatsioonile näidati kroonikafilmi "Nõukogude Eesti" (nr. 18) ja mängufilmi "Andruse õnn". Vabariigi aastapäevale pühendatud pidustusi kommenteeris prof. G. Ernesaks. See oli viies Nõukogude Liidus eksploatatsiooni antud televisiooni - keskus. Esimene prooviülekanne liikuva ülekandejaamaga leidis aset 5. jaanuaril 1957. ETV näitas 4. sept. 1956.a. esimest korda enda filmitud kroonikapala. Esimesel aastal oli vabariigis 500 - 600 telerit, 1960.a. 38000, 1970.a. 275000, 1975.a. 350000. Kohaliku programmi maht päevas kasvas 4,4 tunnilt 8 tunnile.

"TV on iseseisev kunstiliik," langetas esimese otsuse M. Remm.

"Ma ei kuulu nende hulka, kes juba täna näevad televisioonis iseseisvat ja täielikult formeerunud kunsti," jätab V. Sappak endale aega järelemõtlemiseks.

"TV muusa on sündinud!" J. Andronnikov paneb ta paika koos hütumärgiga.

"Ma ei julgeks veel nimetada televisiooni iseseisvaks kunstiks," kahtleb NSV Liidu rahvakunstnik G. Tovstonogov ikkagi.

Ütlemiste valik on tehtud 60-ndatel aastatel televisiooni üle peetud vaidlustest. Vaieldi, mis vaieldi, televisioon otsis,

katsetas ja läks edasi. Ka teoreetiline mõte jõuab "armastab, ei armasta" murdlainetest praktiliste kogemuste asjaliku läbisõelamiseni. Ja ennäe! Tõde hakkas selguma hoopis uueltselt. Esteetilise elamuslikkuse, psühholoogilise pinge ja elu üle järelemõtlemise tuumakaid hetki, mida seni oli andnud kunstilooming, hakati ka televisiooni dokumentaalsetest elupiltidest leidma.

"TV kammitseb meid reaalsuse külge... Tõstab esile iga nähtuse dokumentaalse külje. Me harjume kunstiga, mis ei taasta, vaid vahetult meie silma all mõtestab lahti elu..." (T. Kask).

Tõsi, film jääb filmiks ka siis, kui ta on üles ehitatud suurtele plaanidele. Lavastust ei muuda eluks ei telestsenaarium ega telerežii ja selleks ei ole ka vajadust. Dokumentalistika tuleb peegeldama oma spetsiifilises keeles, mis oskusliku kasutamise korral võib informatsiooni tasapinnalt tõusta seni ainult kunstile omaseks peetud üldistusjõu ja elamuslikkuseni. Erinevused kinost ja teatrast, mida mõnigi kord on TV spetsiifikaks peetud, ei puuduta mitte niivõrd televisiooni olemust, kui võrd vahendamisfääri erinevusi. Siin kujunevad omad seaduspärasused ja iseärasused vaataja ning programmi vahelise kontakti tagamiseks. Elutõe ja esteetilise elamuse, emotsioonide ja dokumentalistika senitundmata kokkupuutepinnad kujunevad aga alles siis, kui kaamerad asuvad peegeldama tegelikkust." / 8; 105/.

"Neljakümnendate ja viiekümnendate aastate dokumentaalfilmi stilistika oli sattunud vastuollu nii elu kui kunsti arenguga.

Traditsiooniline dokumentaalfilm ei rahuldanud enam, sest ta ei suutnud elu peegeldada ega analüüsida." / 1/.

"Elu tõi üllatuse - vajaliku ja oodatud murrangu realiseeris hoopis televisioon. Eesti televisioon oli eriti soodsas situatsioonis, sest meie vabariigis oli ammune tugev ajakirjandustraditsioon, millele tuginevalt arenes kujundliku reportaazi kogemus ka Eesti Raadios. Raadiost aga tuli mehi televisiooni ja eesti dokumentaalsed televisioonisaated hakkasid enam vastama elunõudmistele kui samal ajal toodetud dokumentaalfilmid.

Tolleaegne dokumentaalikool oma rõhuvas enamuses ei tundnud autoripoolset suhet materjali, ta ei tundnud autoriisiksust. Muudugi leidis siingi reeglit kinnitavaid erandeid."

Kui esimene kümnend aastat ETV arengus tähistab tehnilise täiustamise ja otsingute perioodi, siis teise aastakümnesse asutakse juba kui NSV Liidus tunnustatud stuudio. Kuuekümnendate aastate keskel tuli raadiost Eesti Televisiooni grupp žurnalistite, kes kandsid endaga oma isiksust, oma isiklikku suhtumist asjadesse, reportaazi tegemise lusti ja oskust.

Lisandus veel üks tähtis asjaolu: televisioon vabastas dokumentaalekraani ajalistest piirangutest. Harilik dokumentaalfilm oli kümme minutit pikk. Ja äkki 10 minuti asemel teleseriaali ajaline piiramatuse! Kas või üle 300 saate, nagu tegi Valdo Pant Suurest Isamaasõjast! See on ju põhimõtteline vahe! Niisiis, praktiliselt piiramatu ekraanimahut, reportaazioskus ning sotsi -

aalne tellimus tekitasid olukorra, kus ETV kogemustest üsna pea sai üleliidulise tähelepanu objekt. Hämmastav, et Eesti ise ei näinud oma dokumentalistika tõelist perspektiivi, sellest kõnelemist peeti koguni halvaks tooniks, alles nüüd hakkavad asjaolud tagantjärele selguma. Nüüd, kus on käes legendide aeg ja meil pole võimalik vahetust muljest osa saada.

Esimeste pääsukeste hulka kuulusid Rein Karemäe ja Grigori Kromanovi reportaažid "Missugused me oleme?", mis on tõesti muutunud legendaarseteks.

Televisioonireportaaž avastas dokumentaalekraani need võimalused, mida kinematografistid kõikjal, NSVL-s ja üle terve maailma, olid otsinud. Tähtis pole see, kes oli esimene, vaid oluline on otsingu suund! Tähtis pole isegi mitte teostuse tase, vaid põhimõtteline lähenemine elu ainele." / 1/.

"Televisioonireportaažides nähti elutõde uues väärtuses. Mõnda see üllatas, mõnda ehmatas. Mõndagi võis toimuda tegijate suhtes igavesti negatiivse ülemuse teadvuses, ja ega vaatajagi olnud kohe küps ilustamata elu vaatepildi vastuvõtuks.

Ajapikku kujunes Rein Karemäe ja Mati Põldre televisiooni - tandem. Nad oskasid näha elu eelarvamusteta, ning üsna pea selgus, et ilustamata elu üksi pole veel "see õige", päevakorda oli kerkimas "puhta" eluaine kunstilise üldistamise probleem.

Praegu on raske ette kujutada, kui tähtis teoreetiline probleem siin kerkis. Praktikute teadmises avaldus see õige omapä -

rasel viisil. Õiendati, kes on tähtsam, kas reporter või kaameramees. Elu näitas, et mõnikord kaameramees, ja mõnikord reporter. Need vaidlused peegeldasid tegelikult pildi ja sõna vahetõrrega probleemi. Kuuekümnendate aastate lõpul ja seitsmekümnendate alguses olid ajakirjad täis artikleid sellest, kumb on tähtsam, kas pilt või sõna. Tänapäevaks muidugi on selge, et televiisor on pildikast, et televisioon on visuaalne kanal ja et pildi osatähtsus on suur. Aga vahepeal tuli murda stereotüüpne suhe sõnasse, tuli avastada pilt." / 1/.

"Esimesed saated televisioonis oli mäng. See oli täiskasvanud inimeste mäng. Midagi ei nõutud. Siis hakkas pikemaajalise tekkima professionaalne huvi asja vastu. Raadio matkimise periood, teatav soliiduse taotlus, mis ei õnnestunud ja siis televisiooni leidmine. Televisioon leidis ennast kui ajakirjandus. See oli kõige põnevam periood. Seejärel algas ilus periood, probleemide periood," meenutab Rein Karemäe ise.

"Mida see tõi? Kuidas me varem nägime trealit, ükskõik mis tööinimest? Mis oli tööinimene? Vaikiv, anonüümne. Alati võetud ühes ja sellesamas paatoslikus "tõstetud" rakursis. Nüüd hakkas see inimene äkki rääkima. Tekkis probleem: kui palju tal lasta rääkida? Rakursid kadusid ekraanilt - neid polnud enam vaja - ja nähtavale tuli elava inimese kuju, mida ei tundnud meie dokumentaalkaadrid Dziga Vertovi päevist saadik, ja see on televisiooni kõige suurem, kõige hinnalisem leid.

Kelleks see inimene teleekraanil osutus? Selgus, et ta ei seisa ainult treipingi taga, vaid tal on ka muid sotsiaalseid rolle, näiteks tänaval. Ning too sotsiaalne käitumine ei vastanud alati meie ootustele. Et avastada inimest, tuli aktsepteerida ka tema puudusi. Rein Karemäe istus kohviku ukse ette maha ja teeskles, et tal on halb. Ta luges inimesi, kes ükskõikselt mööda läksid. Tänapäevaks on see probleem hoopiski tähtsam, aga siis oli kõige tähtsam selle probleemi nimetamine. Oli ju ettekujutus, et see oli asi, millest dokumentaalekraan üldse kunagi ei räägi. Seetõttu tähendas niisugune saade vaataja usalduse võitmist. Televisioon muutis ekraani poliitiliselt ja sotsiaalselt analüüsivaks, tõestas dokumentaaltelevisiooni võime avastada elu reaalseid protsesse, niisuguseid, millest kõik vaikselt omaette mõtlevad, kuid millest avalikkuses ei kõnelda.

Edasi. "Kolmnurk". Oli ju eriti aktuaalne elamispinna probleem. Kas on iga inimese isiklik asi, kus ta elab, või on ühiskonna asi, kus tema inimesed elavad? Jah, loomulikult, ka tol ajal kirjutasid ajalehed sellest, aga vana dokumentaalekraan oma kindla märksüsteemiga probleemi arutamist ei tundnud. Televisiooniekraanil selgus, et probleem on mitmetahuline, et on olemas mitmed ühiskonnakihid, kes selles osalevad ja kelle huvid ristuvad: ehitaja ja maja projekteerija huvid, lõpuks inimese huvid, kes sinna sisse kolib. Rein Karemäe viis kokku need kolm ja laskis neil silmast silma rääkida, mis nad probleemist

arvavad, ja nii tekkis sotsiaalselt mõtlej ja kõnelev inimene ekraanile. Muidugi ei olnud "Kolmnurk" ainuke selline saatesari ETV-s, neid oli teisigi.

Kummaline tagasimõju oli neil saadetel. Keegi oli nii tubli inimene, korjas kogu kirjavahetuse kokku, mida valitsusorganitega oli "Kolmnurga" alusel peetud. See oli Endel Haasmaa. Mitmed televisioonisaadetes tehtud ettepanekud võeti riigiorganites vastu otsustena. Tähendab, televisioon hakkas muutma inimeste mõtlemist, suhet ellu. See on vaid üksik näide "Kolmnurgaga". Päevaselge, et televisiooni ühiskondlik tähtsus oli ja on tohutu suur, mis siin üldse rääkidagi! Aga ometi vahel alahindame seda, peame televisiooni, propagandat ikka veel mingiks üldiseks asjaks. Ja ega see tagasiside pole ajan muutumatu, ning see ei pruugi olla kõiges ja alati ühene. Arvestades televisiooni toimimise pidevust, peaks seda hoolsamini tundma õppima." / 1/.

"Kaameratelega tabatud ajahetkedest osavõtt koos kõigi sündmustele kaasaelamise psühholoogiliste järelmõjudega (informatsiooni märkamatu omaksvõtmine, nihked suhtumistes ja arvamustes) on televisiooni trumbiks. "Osavõtuefekt" on eelduslik huvilävi, mis peaks tooma iga vaataja pildimasina ette ja teda seal elevil hoidma.

Aga tegelikkus?

Telereportaazid, mille žanriline olemus pakub hulgi võimalusi "osavõtuefekti" kujundamiseks, jätavad mõnigi kord auditoo -

riumi ükskõikseks. Laskugu kaamerad pealegi maa-alustesse kaevanduskäikudesse, vaataja ei erutu ikkagi. Ta istub tühjade silmadega, sest televiisori vaatamine on saanud igaõhtuseks harjumuseks.

Prantsuse TV lülitas otsesaatesse kaamerad ühelt Parrisi keskselt väljakult. Optika fikseeris tõetruult ja täpselt kõik, mis nende vaatevälja sattus. Rutakas tänavarütm, vaatajale tundmatute inimeste kohtumised. Keegi suudleb, keegi jookseb, keegi istub pingil ja loeb ajalehte.

Saade jättis vaataja ükskõikseks. See oli juhuslikult fikseeritud elu, mis meist igaühest tänaval tõtates mööda voolab, kui me ei kontsentreeri tähelepanu, ei vali ega analüüsi.

Eesti Televisioonis tehti analoogiline eksperiment. Ainult et vaatlusse sekkusid reporterid. Ene Hionit ja Rein Karemäed hakkas huvitama, kes on kes neist nimetuist ruttajaist. Oletust kontrollis intervjuu. Ja killukesed tänavastihiast hakkasid meie jaoks elama, omandasid mõtte.

Elu pakub dokumentalistile ammendamatuid võimalusi mõtisklemiseks. Probleemiks jääb, kuidas elu maksimaalse tõepära ja veenvusega ekraanile tuua.

Reaalse tegelikkuse lavastuslikust taasloomisest on loobutud. Selle aeg sai täis. Nüüd otsitakse uut, "ootamatult tabatud elu". Juhtivaks printsiibiks kujuneb reportaazlik tegelikkuse peegeldamise meetod. Tänavatel seatakse üles varjatud kaamerad.

Reporterid sekkuvad ellu kas või provotseeritud situatsioonides, et saada vastust küsimusele: "Missugused me oleme?" (R. Karemäe saadete sari).

Tulekahju ja kaklus meelitasid rahvahulga pealt vaatama, haigestunud mehest kohvikutrepil kiirustas mõnigi mööda. Milleks asjata sekeldusi!

Eesti Televisioonil on elu ja inimese tabamisel nende "avalikus üksiolemises" häid kogemusi. Reporterid ja kaameramehed on tänavatel niivõrd igapäevaseks kujunenud, et ülekandetehnikat ei vajatagi enam. Nad jälgivad elu, et tabada sündmusi nende kulminatsioonihetkel, leida inimesi nende sisemise mina avanemismomendil.

Mõtleva televisiooni juhtivaks figuuriks sai reporter. Aja- kirjaniku ja tarbija suhete ajaloos on televisioon uus kvaliteet. Kulissidetagune tegelane astub kaadrisse. Tema roll on olla vaataja usaldusmeheks.

Reporter kui elu lahtimõtestaja toob uue kriteeriumi ka informatsiooni vahendamisse. Selle omaksvõtmine ja usutavus satub nüüd rippuvusse reporteri autoriteedist vaataja silmis.

Nooruke reporter usutleb: "Rääkige, palun, midagi oma tööst!". Ja lõpetuseks küsib: "Tahate ehk veel midagi lisada?" Vastaja vastab kohusetruult. Mõlema käed värisevad natuke. Kahju on esinejast, vaatajast, ka reporterist. Neil on ebamugav, sest nad ei leia omavahel ühist keelt. Nad ponnistavad, et naeratada ja

näida vabana.

Arvatakse, et televisioonis on sundimatu ja loomulik esine- mine mõeldamatu. Otsesaate ja tehnika pärssiv mõju olevat liiga suur. Õnneks on näiteid, kuidas ka teleekraanil vesteldakse, koguni vaieldakse nii, et esineja ja vaataja unustavad, et te- gemist on televisiooniga. Mõttevahetus käiks nende vahel nagu ühes ja samas toas. Vaatajast saab mõtteline usutleja ja kaas- vestleja.

Määrav ei ole mitte niivõrd tehniline situatsioon, kui võrd kutsutud ja seatud meeste ametioskus. Eesti Televisioonil on selles osas kas või R. Karemäe "Kolmnurga" diskussioonikehtumis- te näel kogemusi, mis on olnud teerajavateks vabade diskussioo- nide korraldamisel üleliidulises ulatuseski." / 8; 108-111/.

II. peatükk. REIN KAREMÄE AJAKIRJANIKUTEE

1. osa. Ajakirjanikuaastad ETV-s. Esimesed saatesarjad

Rein Karemäe sündis 20. augustil 1934. aastal Tallinnas.

1957. aastal saadud füüsikaõpetaja diplomil oli eriline kaal. Töömehetee algas juba koolipäevil. Leiba tuli teenida soojustorude isoleerijana, joonestajana, treenerina. Paralleelselt õppis R. Karemäe Töölisnoorte Keskkoolis ja Õpetajate Instituudis. TPI-sse vesiehitust õppima minna jäigi unistuseks. Sooritatud astumiseksamite tulemused kanti automaatselt üle 1953. aastal Õpetajate Instituudist Pedagoogiliseks Instituudiks ümbernimetatud hingekirja, sest õpetajaametisse oli vaja meesterahvaid. Pärast kõrgkooli lõpetamist suunati Rein Karemäe Väike-Maarja Keskkooli, kus ta koges 9 kuud koolmeistriameti raskust.

Iseenese otsingud ja leidmised said rahulduse vaid spordis. Sealt edasi läks tee ajakirjandusse. Üksikud katsetused spordireportaažide näol andsid õiguse 1954. aastast nimetada end Eesti Raadio mittekoosseisuliseks spordireporteriks. Meeldivad kogemused ajakirjandusvallas viisid diktorite konkursile. Valdo Pant,

žürii liige, ütles tol ajal Karemäele: "D'Artagnan, pange ära oma mõök, siin pole teile väärilisi vastaseid!"

1975. aasta juulikuus ilmus ajalehes "Televisioon" intervjuu Rein Karemäega: "A. Slutsk, Eesti Raadio direktor ütles, et minulust võib reporterit teha. Esimene reportaaz, mäletan, anti teha Peeter I majamuuseumist. Läksin kastiga - magnetofon oli kantav, vändast üles keeratav nagu grammofon - sinna ja võtsin 90 minutit linti. Kui hakkasin monteerima, pidin end lintidega üles pooma. Oli selge, et 90 minutist neljaminutilist lugu kokku ei pane. Läksin tagasi ja tegin täpselt neli minutit."

1958. aastast oli R. Karemäe Eesti Raadio koosseisuline reporter. Järgnes töö raadio noortesaadetes ja propagandasaadetes. Mõni aeg hiljem tehti ettepanek katsetada Tallinna Televisioonistuudio liikuva ülekandejaamaga. Meeldis. 1959. aasta veebruaris läks eetrisse esimene Rein Karemäe televisioonisaade. 1961. aasta märtsikuul viidi Rein Karemäe ametlikult üle Eesti Televisiooni, kus ta on töötanud toimetajana, erikorrespondendina, reporterina, kommentaatorina, teinud noortesaateid, meelelahutus- saateid, toimetanud "Aktuaalset Kaamerat", esinenud propagandasaadetes. Lemmikžanriks sai reportaaz, elav inimene ja probleemsaated. Tänapäevaks on neid kaugelt üle tuhande. Ajakirjanike Liitu võeti Rein Karemäe vastu 24. novembril 1960. aastal, kus ta on juhtinud teleajakirjanike klubi "Mõtteliigutaja". 1966. ja 1969. a. autasustas ENSV Ülemnõukogu Presiidium R. Karemäed televi -

sioonialase tegevuse eest aukirjadega ja 1970.a. medaliga "Kohusetundliku töö eest". Kolmel korral on ta saanud ENSV Ajakirjanike Liidu preemia: 1965.a. telefilmide eest "Soome president U.K. Kekkonen ENSV-s"; 1967.a. rea telefilmide ja saatesarjade ettevalmistamise ja koostamise eest; 1976.a. ETV saatesarja "Aastad meie endi elust" eest. 1980.a. pälvis R. Karemäe esimese ETV V. Pandi nimelise publitsistikapreemia. Eesti NSV teenelise ajakirjaniku aunimetus anti Rein Karemäele 1975. aastal.

Ajakirjanikutee, mis tänasest vaadates algas 30 aastat tagasi raadiomikrofoniga käes, on Rein Karemäe reporteritööst kaugemale viinud. Ja kui kunagi väga aktiivsel reporteritöö perioodil jäi mahti kurta, et pole aega kõrvalt jälgida ei kolleegide ega oma tööd, siis nüüd ENSV Kinoliidu vastutava sekretäri kohuseid täites vaevalt aega juurde on tulnud. Oma ideed tuleb ellu rakendada. Rein Karemäe on tõdenud: "Kuskilt olen kuulnud mõtte: üks kõige raskematest koormatest on tegemata jäänud tööde koorem. Mul oli ikka mõte, et jõuan, küll jõuan. Nüüd on selge, et ei jõua. Võib-olla peaks kuidagi teisiti need ideed ellu viima."

Sellest hoolimata on põhjust kõnelda Rein Karemäest kui omaaegsest silmapaistvast reporterist, kes televisiooniajakirjanikutöös peab kõige tähtsamaks seda, "mida on õpetanud Eesti reporterite koolkond, mille algus tõenäoliselt sai Feliks Moorilt, mille kõige väljapaistvam esindaja nähtavasti oli Valdo Pant, kuhu kuuluvad Lembit Lauri, Ivar Trikkel, Erni Järvisoo ja mit -

med teised mehed. See on roll, mida reporter peab paratamatult enda peale võtma. See on vastutus. See on kõnelus rahvaga. Tunne, et sa eksisteerid ja oled ainult selle pärast. Mitte andes informatsiooni üldse, vaid andes konkreetset informatsiooni oma kuulajale, oma rahvale. Ma olen selle väikese maarahva esindaja, ainult selle vahega, et reporterimikrofon käes. Sellele mõtte - käigule on antud täiesti teaduslik selgitus ja mõiste - iga reporter peab olema kodanik. Ilma sellise tundeta ei saa tõelist ajakirjanikuametit pidada."

"Õnnelik on see, kelle võimalused langevad kokku protsessi nõuetega. Nii juhtus Rein Karemäega. Kui temalt küsida, kas tal oli kavas teletaevas ilma teha, siis vastab ta pigem eitavalt. Õnnelikul kombel sai temast protsessi tööriist, ja see on hea, normaalne seis kunstnikule." / 1/.

Alustada tuli ju peaaegu tühjast kohast. Aeg ise dikteeris, valis. Kui jäid jänni, polnud süüdistada kedagi, peale iseenda.

Eesti teleorganisatsiooni (19. juuli 1955.a.) nimetati alguses Tallinna Televisioonistuudioks. Juriidiliselt ja finantsmajanduslikult allus ta vahetult NSV Liidu Kultuuriministeeriumile, täitmise kontrolli ja spetsiifilise juhtimise liinis ENSV Kultuuriministeeriumile.

Leopold Piip, Tallinna Televisioonistuudio direktor meenutab:

"Televisiooni käes oli vaid paar tööinimest ning Eesti Raadio kunstikollektiivide harjutussaal (98 m²), mis hädapärast stuu -

dioks sobitatud ning kus puuduliku ventilatsiooni tõttu temperatuur mõnikord 50–60 kraadini ulatus."

1965.a. valmis Eesti Televisiooni oma maja. Lõppes viletsuse ja vaeva aeg ning algas uus etapp uute raskustega, ent nüüd juba kasvuraskustega.

Rein Karemäest oli selleks ajaks saanud täieõiguslik televisiooniajakirjanik, kes nagu paljud teisedki teletaevasse jõudnud või jõudmas ajakirjanikud oli seda teinud oma võimete, mõistuse ja läbilöögijõuga. "Paljudel loomingulistel töötajatel puudus siis veel vajalik teoreetiline ja erialane ettevalmistus. Režissöörid olid läbikukkunud näitlejad, kes televisioonist teatrit tahtsid teha," meenutab Rein Karemäe ise.

Esimesi saateid televisioonis nimetati tihti mänguks. Ja seda mitte üksnes ETV sünniperioodil esimesest saatest kuni tiitri "Proovisaade" mahavõtmiseni (juuli 1955 – veebruar 1956). Kui Valdo Pant üllatas televaatajaid fenomenaalse mälu, asjalikkuse ja tasakaalukusega, siis Rein Karemäe mängis, mängis faktide, elunähtuste, inimeste ja iseendaga. Mängis mängu, mis oli alguse saanud juba lapsepõlvest.

"Päris sõja lõpp Eestis. Poisid mängisid õues palli, veeres teine tänavale, otse sõiduauto alla. Poiss tahtis palli päästa, ei jõudnud, auto lohistas poissi järele. Juht, venelasest sõjavang, peatas auto. Saksa ohvitser, kes autos istus, võttis ema ja lapse peale ning viis nad saksa laatsaretti, tuttava kirurgi

juurde. Esimese abi andis saksa kirurg, järgmised sidemed, juba järgmisel päeval, tegi nõukogude arst. Ta jättis poisi sõjaväehaiglasse ja hoidis silma peal, kuni poiss sai terveks. Ega muidu polekski saanud, šansse oli üks üheksa vastu. Inimlikkus ei pea eelarvamustest midagi.

"Sel hetkel oli mulle pall nii kallis, kujutad ette sõjajärgel, palle polnud ju saada, ma kohe nägin, kuidas hetk veel ja auto sõidab palli puruks."

Rein Karemäe seadis käed nii, justkui hoiaks käes kujuteldavat palli - kulunud, pleekinud pruun kooli pall, mängimiseks laenutatud, ehk teiste sõnadega, vaikselt pihta pandud. Kui mängu mälestus elab temas siiani nii selgelt, kas ei võtnud ta siis ka reporteritööd algul kui vaid mängu?" / 12/.

Mängu tunnetamiseta - see on ju ka looduse poolt kaasa antud anne, pole kunstnikku, näitlejat, kirjanikku ega loomingut üldse. Rein Karemäe esimestes saadetes, mis talle tõsise tunnustuse töid, sähvas vahel Pelgulinna tänavate hasartse mängu mälestus. Kas või Karemäe kuulus saatesari "Kolmnurk", mida telekriitikud siiani mäletavad, saade sellest, kui hoolsalt ehitusplatsil materjale valvati. Karemäe intervjuueeris ametkondlikke töötajaid, nad kinnitasid, et kõik on korras, et materjale hoitakse ja valvatakse kindlalt. Karemäe jäi nõusse, naeratas lahkelt ja tänas. Seejärel aga vuras ehitusplatsile telemaja märgiga auto ja kaamerad näitasid, kuidas Karemäe koos kolleegidega **SEMPORE**-st

(семинар по репортажу) osavõtavad reporterid I loopis päi-
se päeva ajal telliseid autosse, Rein Karemäe luges samal ajal
mikrofoni, kui palju on meie ehitusplatsidelt materjali kadunud.
Kuhjaga täis auto sõitis ehitusplatsilt segamatult maanteele.
Ning seda vaatasid pealt kogu vabariigi televisioonivaatajad,
kes juhtusid televiisorite ees olema. Kivihunnik laaditi tele-
maja õuele.

Järgmisel päeval laadisid Ehitustrusti töömehed varastatud
kivid uuesti autokasti. Sealsamas võttis R. Karemäe intervjuu
Ehitustrusti juhatajalt ja ENSV ehitusministrilt, kes lubas kor-
raldada ehitusmaterjalide müügi ka individuaalehitajatele.

Sarja "Kolmnurk" (1965-1966) saated olukorrast ehitustel-
toid Karemäele üleliidulise tunnustuse. Ametkondlikud instant-
sid arutasid järeldusi noore ajakirjaniku reportaazidest. Selle
alusel võtsid EKP Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu tarvi-
tusele mitmeid abinõusid ehitustegevuse parandamiseks. Nende as-
jade lahendamiseks, mis ei sõltunud ainult koduvabariigist, pöör-
duti kirjaga üleliiduliste direktiivorganite poole. Seekord viis
mäng riiklike otsusteni.

"Intuitsiooniga, aga hiljem sai ka teoreetiliselt selgeks,
et reportaazi viib edasi ainult väga huvitav sündmus või prob-
leemi uurimine. See uurimise käik annab saatele dramaturgia.

Kõik mu saated pole võib-olla reportaazižanri välja andnud.
Näiteks sarjas "Kolmnurk" reporteri aktiivset rolli ei olnud,

olid intervjuud. Aga suunitluse andmine, ellu sekkumine - see muidugi oli," räägib R. Karemäe. / 3/.

Selle saatega algas Eesti Televisioonis uus etapp, mida televisiooniteoorias hakati nimetama probleemreportaažide ajaks. Enne seda aga sai R. Karemäe televisioonivaatajale tuntuks kui ajakirjanik, kes suhtleb aktiivselt ka vaatajaga.

Televisioon oli tõesti mäng. Ka vaataja jaoks. Nii TV tegijad kui vaatajad alles leidsid televisiooni kui nähtuse ja selle avastamise protsessis tuli ilmsiks kommunikatsioonivõimalus kodu ja ekraani vahel, kahepoolne protsess.

Rein Karemäe on ekraanil. Kaamerad on elektri tarbimise juhtpuldil. Reporter palub igal televaatajal kustutada ühe lambi. Kaamera jälgib majade aknaid ja elektritarbimise näitu-seierit. Aknad kustuvad, seier nihkub allapoole. See oli mäng.

Mängud olid ka viktoriinid: "Naapurivisa" (Naabrite võistlus, sõprusvõistlus) - I rahvusvaheline mälumäng ETV-s (1966-1971). Eesti võistkonda kuulusid Valdo Pant, Hardi Tiidus, Voldemar Panso, Toomas Uba, Tõnis Laisaar. Kohtunik oli Paul Ariste. Mitmete saadete juht Rein Karemäe. Viis aastat kestnud jõukatsumine lõppes soome tarkade kaotusega. Eesti dolomiidist soome kunstniku taies "Mõtlevad vennad" jäi Eestisse.

Mänguline element oli domineerivaks ka saatesarjas "Reporter vahetab elukutset" (1970-1972), milles oli suur mõju provokatsioonidel. R. Karemäe suhtles torulukksepa tasandil. Koputas

uksele ja astus sisse torulukksepana ja rooli taha taksojuhina, ronis kanalisatsioonikaevu kui veevärgimees.

Otsingute ja leidude, reportaazi välu poolest olid huvitavad saated sarjast "Võõrastele sissekäik keelatud" (1965-1967), millel oli uudne lähenemismõte - mõte teha saateid sealt, kuhu tavaline inimene ei pääse - operatsioonisaalist, sünnitushaiglast, vanglast, kõrgpingekapist, profülaktooriumist, kaevandusest, televisioonirežii puldist jne.

Dramaturgiapinge näideteks on saatesarjad "Mis Koosta peres uudist?" (1965) ja "Missugused me oleme... tallinlased?" (1965). Ka nendes saadetes mängis Karemäe teatud määral, kuid samal ajal tuli ka kogeda, et ei saa mängida mängu, mis on vaatajale vastuvõtmatu. Televisiooni esimesed saated läksid eetrisse stuudiost. Liikuv ülekandejaam tõi enesega kaasa ilustamata elu vaatepildi. Kaamera oli tänavanurgal, vaataja, kes linnas jalutas, nägi seda. Ja leiti, et see on ülimalt põnev. TV tehniline areng pani telepublitsistikale ja dokumentalistikale kindla pitseri. Oli muudugi iseasi, kuidas vaataja ilustamata elu vastu võttis. Kaamerad kooliaias ei näidanud üksnes õitsvaid õunapuid, vaid sirgeldi-sorgeldi porgandipeenraid, Jaani tatist nina ja õpetaja tuulest viidud seelikusaba. Siit sai alguse televisiooni tehnilise arengu kiirkäik, publitsistika ja dokumentalistika. Ilustama elu avastamisprotsess oli teleekraanil kahepoolne - vaataja mõnules, tegija muheles. Rein Karemäe meenutab: "Reporter pidi otse eet-

ris olles tegema selle, mis praegu tehakse montaažilaua taga. Juba üksi see aitas hoiduda kunstlisest üldistusest, mis kaasneb tahes-tahtmata järelmontaažiga. Otsesaated sundisid stsenaariumid detailselt läbi mõtlema või saate käigus juba varem varuks mõeldud paralleelväimalusi kasutama. Neid saateid sai aga teha ajakirjanik, kellele ilustatud elu oli tuttav. "See tõi omakorda enesega kaasa reporterite kõikesööja mentaliteedi. Saated, mis olid erinevad oma teemadelt, sisult, vormilt, žanrilt, viidi ühise nimetaja alla ja selleks oli inimene. Sellega pidi liituma improvisatsioon, siirus, vahetus, suhtlemisosavus. Vahel muutus ka inimene antud situatsioonis mänguks."

Nähtuseks omaette muutus mõtlev inimene kaadris. Pärast isikukultuse perioodi ei olnud rahvas küps ilustamata elu vastuvõtuks. Rahvas oli võõrdunud kuulmast tõe. Ilustatud stiil, mis oli olnud valdav raadios tuli koos raadiost televisiooni tööle tulnud ajakirjanikega paratamatult kaasa ja vaataja ei uskunud ajakirjanikku. Rein Karemäe hakkas rääkima rahvakeelt, meelega kokutama, tegema apse, et vaataja usuks, et ekraanil on inimene, kes eksib, kordab, parandab. Hakati kasutama pausi, tempomuutust mõtlemises - räägin kiiresti, süttis, mõtlen, otsin uusi sõnu. Karemäe pani aluse loomulikule kõnekeelele, loobus teadlikult kaunist retoorilisest lihvitud stiilist, mida suurepäraselt valdas Valdo Pant.

Praeguses televisioonisituatsioonis tuleb lugupidamisest vaa-

taja vastu tekstid pähe õppida, sest eetri ja inimeste aeg on kallis. Vaataja aga tajub suurepäraselt ajakirjanduslikku pakendisse surutud konservi. Monteeritud saated on küll terviklikud, aga suruvad peale oma tempo, ekraanil ei ole enam pikaldaselt mõtlevat inimest.

Televisiooni algusaastail tegeles iga reporter intuitsivselt dramaturgiaga. Leiti dramaturgia ABC praktilises elus. Rein Karemäe motoks siiani on jäänud terav probleemiasetus, selle võimalikud lahendamispüüded loovad dramaturgia iseenesest. Tolle aegses televisioonikriitikas räägiti inimese avamisest ekraanil. See oli paeluv ja põnev ning sellest tehti eesmärk omaette - kangelase avamine. Rein Karemäele pole üksi see kunagi huvi pakkunud. Reporter ja esineja olid vastastikku seotud. Esineja aitab reporteril avaneda ja vastupidi.

Reportaažid 11., 12., 13. märtsil 1965. aastal "Missugused me oleme" oli selle perioodi hiilgav tipp. Koos Jüri Müriga äsja "Tallinnfilmis" "Põrgupõhja uue vanapagana" lõpetanud Grigori Kromanov nägi televisiooniülekande võimalusi uue, märksa värske- ma režissöörilguga. Täiuslikult korraldatud otseülekanneteks kasutas reporter Rein Karemäe varjatud lühilainesaatjat, režissöör varjatud kaamerat. Reporter esines neis saadetes ka näitlejana. Vaatajaile vajaliku mõtte väljatoomiseks kasutati nii ette- kavatsatud provokatsiooni kui kohapeal sündinud improvisatsioonivõtteid. Hillar Peep, ETV pearežissöör: "Võib arvata, et nende

saadete ettevalmistamisel ja teostamisel mõjutas G. Kromanov Rein Karemäed kui publitsisti rohkem kui keegi teine seni."

Need olid sotsiaalsed provokatsioonid.

Tulekahju trükikojas. Akendest tuli paksu suitsu. Provokatsioonist teadlik tuletõrje hakkas tegutsema. R. Karemäed huvitas rahva reaktsioon. Ta hakkas trükikoja ümber kogunenud rahva seas nahkkinnast otsima. Vastused olid hämmastavad, mille moraaliks - situatsioonist, kus meid vajatakse, püüame mööda hiilida, kus meid vaja pole, pakume end ise õiendajateks, prognoosijateks, kuulujuttude levitajateks.

Rein Karemäe istus kohvik "Pärli" ees tänaval, jälgides, mitmes mööduja temast hoolib. Arvati, et lamab purjus noor mees - noomiti. R.K. kommentaar samal ajal, mitu joodikut on ära külmunud. Üks naisterahvas arvas, et tegemist on haigega. Arvamused jäid arvamuste tasemele. Siis pandi lamajaks keegi teine. R. Karemäe püüdis koos provokaatoriteks palutud lavakunstikateedri üliõpilastega inimesi appi kutsuda. Suhtumine oli hämmastav.

Taksojuht jättis auto seisma ja palus inimesi appi varast miilitsasse toimetama - tulemusteta.

Poisid läksid kaklema. Miilitsionäär üritas neid korrale kutsuda. Üks põgenes, tagasi toodi vale mees. Küsitlemisel Karemäe valetas, ümber seisvad inimesed kiitsid takka.

Kaks poisikest pandi suitsetama. Poisid küsisid möödujatelt suitsule tuld ja saidki. Karemäe hakkas noomima. Häbiposti jäi

Karemäe.

Mööda sõitis traktor, mille järelkärult pudenes balloon, mis hakkas visisema. Traktorist palus aidata. Nähes ükskõiksust, hakkas ta karjuma, et balloon plahvatab, kui teda kohe ära viia ei saa. Plats oli korrapealt tühi, uudishimulikud hiilisid maja nurga tagant. Traktorist jättis ballooni ja sõitis minema. Mõne minuti pärast astusid inimesed balloonest lihtsalt üle.

Üheks dramaturgiapinge näiteks elus oli antud saatesarja kõrval ka koos Helgi Oidermaga tehtud saatesari "Mis Koosta peres uudist?" See oli R. Karemäe teine katse tuua teleekraanile dokumentaaldraama (1. katse - kolm saadet pealkirja all "Sõjapäevil vaenlase tagalas"). Kuid 30. jaanuaril 1965.a. Raadio ja Televisiooni esimehe käskkirjaga kinnitatud aastaplaanides esines "dokumentaaldraama" kõrgelennuline ja tõsiteadusliku sisuga žanrimäärang ETV ajaloos kirjapanduna esimest korda.

Helgi Oiderma meenutab: "Kümme kuud visa ja mannetut hirmu tundmatu ahvatleva nähtuse ees, samakaua kestnud peatoimetaja sihikindlat veenmist-nõudmist lõppesid esimese käskkirjaga.

Saade sai 7 minutit pikk, tehtud ülekandejaamaga, ja pani õlgu kehitama vaatajad, kes laupäeval 30. oktoobril kell 19.30 oma televiisori lahti keerasid. Kaks meest jagelesid koorma heinte pärast, kolmas tuli ja tegi kõva häält samas küsimuses, patsidega tüdruk ostis ruudulisi vihikuid ja lahke näoga müüja sai kõigest aru ja andis kõikidele andeks, aga õlut poes juua ei

tahtnud lubada. Vahetiiter ja varumuusika.

Rahvapärasus oli, nagu sihttellimuses nõutud. Aktuaalsus, sise- ja välispoliitilised probleemid, nagu soovitud, olid puudu. Tegelasteks tahetud kolhoosnikud ja põllumajandusspetsialistid esinesid ja nende vastu polnud kellelgi midagi, ei esimesel õhtul ega kaheksa aasta vältel sealt edasi.

Kümnenda saate järel oli suur huvi käes ja selgeks saanud mitmed asjalood: jätkata tuleb, tegelastega on kord majas, autorite jõudu säästaks, kui edaspidi kirjutada kordamööda ja mitte enam koos. Rütellikult loovutas R. Karemäe üheteistkümnenda stsenaariumi kirjutamise kaasautorile. Kahjuks aga ka kaheteistkümnenda, kolmeteistkümnenda ja sealt edasi. Päril kindel on, et Reinu läbilöögijõuta poleks pere hinge sisse saanud ja oleks hingusele läinud päris alguses."

Koosta rahvas muutus vaatajaile peagi niivõrd omaseks ja populaarseks, et näiteks REIN VAHARO ja ARNI ROMPPAINEN end ka igapäevases elus Sassi ja Karlana tundma hakkasid. Kõige olulisem oli saatesarja juures õnnestunud näitlejate valik ja hästi suupärane tekst, improvisatsioonini välja. Kahju, et R.K., kes oli tugev elusituatsioonide tundmises ja Helgi Oiderma, kes oli tugev dialoogis, koostöö soiku jäi.

Eelpool nimetatud saated ja saatesarjad on vaid väike osa Rein Karemäe publitsistikast. Esimesed katsetused televisioonis viisid peagi probleemini.

2. osa. Mängust probleemini

"Tol ajal oli väga tähtis, et reporter oleks isiksus, sest see mõjus," meenutab R.K. "Inimesed ekraanil esindavad Eesti Televisiooni. Aga vaataja ei saa suhelda ETV-ga. Reporter peab olema samal ajal ka vaataja esindaja, et luua vajalik vastastikune seos."

Selle nähtuse tõdemine ja olemasolu kutsusid esile probleesaated. Televisioon otsis ja leidis. Hakkasid tekkima uued saatesarjad. TV oli muust ajakirjandusest paindlikum, ta suutis peaaegu kõik mõtted realiseerida.

Teatavasti oli aeg, mil keskkoolidele kehtestati polütehniline kallak ja soovitati töö kõrvalt õppimist. Minki tööle ja õpiti töö kõrvalt. Ajakirjandus tõi hulgaliselt positiivseid näiteid. Tasakaal näis olevat täielik.

R.K. pakkus siis saate "Kas koolipoiss või töömees?", mis naeruvääristas töö kõrvalt õppimise kui ainuvõimaliku keskkooli lõpetamise viisi.

Möödus mõni nädal, küllalt tormiline, ning siis avaldas "Pravda" artikli, mis mõistis hukka peaaegu et kohustusliku õppimise töötamise kõrvalt. Vastav seadus kaotati.

"Minult küsiti, et kust ma teadsin, et valmistatakse ette uut

seadust. Keegi ei uskunud, et ma ei teadnud mitte midagi. Siis ma tunnetasin vast esimest korda, et ajakirjaniku kohustus on mitte üksnes kõnelda seda, mis paneb vaatajat mõnulema, vaid seda, millest sa oled aru saanud, mille õigsusse sa usud. Ajakirjanikul on palju suurem kohustus teha selgeks neile, kellest oleneb, kas lähed eetrisse või mitte, et mul on õigus öelda seda, mida sa tead." / 12/.

Väliselt ei muutunud õieti midagi. Ikka sama tempo, nädal ja üks-kaks saadet. Mõni parem, mõni halvem, ja ikka palju niisuguseid, mis töid hulgaliselt posti. Muutus vaid teemade eelistamine. Kõrgema valulävega omi sai rohkem. Ning muutus kaasvestleja osa saates. Ta sai rohkem õigusi ja süvenenuma tähelepanu osaliseks. Mäng pidi taganema, et anda ruumi teemale.

Eesti Televisiooni arengus on Rein Karemäe nimi seotud paljude üleliiduliseltki huvi äratanud publitsistlike saadetega, eelkõige reportaážidega, mida televisiooniteoorias hakati nimetama probleemreportaážideks. Püüdest anda reportaážile ellu sekkumise moment, annavad tunnistust sarjade pealkirjadki: "Kahe näoga reportaáž" - uuritava probleemi üks pool ja siis teine. Ideaali ja tegelikkuse vastandamine, tegelikkuse edasiviimise eesmärgil.

"Peab ütlema, et kõiki reportaáže ongi saatnud ikka mingite asjade paika panemine meie elus, ja just nende asjade, mis vaatajat eluliselt huvitavad. Ja sellest sündis idee jälgida arengut pikema aja jooksul, teha ühest ettevõttest kord kuus aasta

jooksul saade. Niisugune oli sari "Kaksteist kuud" (1966-1967) "Maratist".

Sõna "reportaaž" on olnud mitme sarja nimes. "Reportaaž rassistel" - põhimõte oli selles, et anda näiteks ühest Eestimaa kandist nädal aega iga päev üks saade. Esialgu tehti, muide, kõik otse eetrisse. Mingit salvestamist ei olnud. Asi oli muidugi korralikult ette valmistatud, siis ülekandejaam kohale ja hakkas peale. Täna Narvast, homme Kohtla-Järvelt... Nii esmaspäevast pühapäevani. Neid seeriaid olen teinud üsna mitu - aastatel 1968-1970, 1973, 1975.

Küllap see ellu sekkumise vajadus on tekkinud ammu. Mäletan, olime hästi-hästi noored jõmmid veel, ehitati Balti soojuselektrijaama. Ka Eesti Raadiost ja Tallinna Televisioonistuudiost saadeti inimesi ehitajatele appi. Ja öeldi siis niimoodi, et parem ongi sinna saata noortesaadete reporter, et kui elektrijaam käiku läheb, teeb ka reportaaži.

Mäletan selgesti, et kuigi avamine kestis kaks tundi, ei olnud mul selleks vaja ühtegi rida teksti kirjutada, sest kõik inimesed olid tuttavad, kõik oli teada - olin kolm kuud ise seal töötanud. / 3/.

"Aastad meie endi elust" - niisuguse nimega saatesari oli Eesti Televisiooni ekraanil 1975. ja 1976. aastal, enne NLKP XXVI kongressi. Saateid sellesse sarja tegid neli ETV kommentaatorit: Uno Maasikas, Matti Karp, Mati Narusk ja Rein Karemäe.

Saatesari käsitles sotsiaalseid muutusi, mis tõi üheksas viis-aastak, telepublitsistlikus vormis üldistusi ühe või teise elu-ala arengu kohta. Sari sai ENSV Ajakirjanike Liidu preemia.

"Tahtsime tähelepanu pöörata neile elunähtustele, millest selgesti ilmneks meie elu areng, inimestele, kelle töö on selle arengu aluseks. Esimene saade oli Sürgaverest, "Kindla Tee" kolhoosist. Pöördusin tagasi paika, kust aastat viisteist varem olin teinud ühe esimestest publitsistlikest reportaazidest - "Rong peatub üks minut". Uurisin, mis siis toimub paigas, kus kunagi suslagi peatus ainult ühe minuti ja elu näiliselt mööda läheb. Kuid ei, leidsin sealt huvitavaid inimesi, lausa üllatavaid asju - elu ei lähe mööda, kui ta on meie eneste elu." / 3/.

Vajadus ellu sekkuda sõltub ilmselt nii iseloomust kui ka ajastust, millal iseloom kujuneb.

"Ma olen igaühele, kellega koos teinud, öelnud, et me ei tee ju saateid mitte selleks, et saada au ja kuulsust, või raha, või midagi veel, me teeme saateid sellepärast, et see, kes meid praegu vaatab, ju usaldab meid. Me oleme tema esindajad, temal on selle vastu eluline huvi, see on tema enese elu, mida ta kuulutab elu kiiremat, paremat arengut otsides. Sageli takistustele pörgates, ja siis peame teda kaitsma." / 3/.

Parim näide sellest on sari "Oma silmaga", mille saadetest 1974-1976.a. suur osa R.K. tehtud. Ühtedes neist saadetest viidi läbi eksperiment. R. Karemäed huvitas, kui kiiresti on võimalik

elumaja üles ehitada, kui töö organiseeritakse ideaalvariandi kohaselt. Vaataja silme ees valmis rekordajaga ehitatud maja. Selleks kulus vaid kuus päeva.

1971.a. "SEMPOREL" (сeмпoрeл по репoртaжy) pandi jutuajamistes paika programm, mis hakkas kandma nime "Käokava". Saadet hakkasid kordamööda tegema Rein Karemäe, Andres Vihalem ja Mati Talvik. Esimese "Käokava" (2.X 1971) autor R. Karemäe kirjutas telelehes sarja eesmärkide kohta: "Neid on mitu: koondada tele-rahva jõud laupäevaõhtu sisustamiseks, koostada niisugune kava, mis rahuldaks erineva maitse ja huviga vaatajaid, pakkuda põnevaid informatsiooni, kutsuda kaasa elama igapäevaste probleemide lahendamisele."

Hea meelelahutuse vajadus teleekraanilt on jäänud tänaseni päevakorda. Rein Karemäe saatesarjad "Käokava" (1971-1972), "Tee Vee Õhtu" (1970-1971) ja "Neile, kes ei saanud piletit" (1970-1971) tõestasid, et ka poole tunniline tõsine jutuajamine võib olla meelelahutus, teritasid vaistu ootamatute käikude avastamiseks.

Paljude alaseeriatega saatesari "Suured ja väikesed" (1967-1968) oli publitsistlik katsetus lahti mõtestada maailma asju, mis on suhtelised. Absoluutset tõde ei ole. Kõik oleneb sellest, millise nurga all me neid vaatame. Sari oli mõeldud väljakujunenud jäikade arusaamade murdmiseks.

Sari "Elust enesest" (1973-1974) püüdis näidata, et konkreet-

sed elusündmused, mis tulenevad elust enesest, tunduvad meile elukaugetena. Saated olid tihti meditatsioonid filosoofilistel teemadel abstraktsetel ja konkreetsetel elunähtustel. Saadete pealkirjad räägivad iseene eest - "Aeg - Kell", "Kiri - postiteenindus", "Uks - arhitektuur", "Raamid meie elus", "Paberiuputus", "Arhiiv", "Mood", "Prognoos", "Klaas piima", "Kasvuhuone".

Esimene liiklusalane saade on R.K. arhiivimapis, millel aastarv 1964 pealkirjaga "Uut liiklusmäärustikus". Edasi käis hulga aastate kestel, kuigi vaheaegadega, eetris viktoriinisari "Stopp" (1965-1971), selle järel "Ringliiklus" (esimene saade 13. okt. 1973.a.), mis on siiani R.K. käes.

"Sellest suuremas osas õpetlikust saatest leiab selle rahulduse, et teen seda nende nimel, kes tahaksid, et teedel oleks õnnetusi ja laipu vähem. Ja kui mulle öeldakse, et mis sa jamaad niisuguse tühja saatega, peab vastama, et ütleja pole probleemisse süvenenud. Minu jaoks on sellel saatel konkreetne eesmärk. Keegi ei taha, et tema saaks liiklusõnnetusel surma, ei taha ka, et tema süü tõttu hukkuks keegi tänaval. Ometi saab väikesel Eestimaal igal aastal liiklusõnnetustes surma umbes 300 inimest - keskmise elujõulise kolhoosi tööpere jagu. Kui ka ühe inimese elu õnnestub päästa meie saadetega, mitte niipalju manitsustega, siis on see suur võit.

Me oleme saate viinud neljapäevalt üle teisipäevale. Ja kolmapäeviti vähenes liiklusõnnetuste arv. Tõime neljapäevale taga-

si - liiklusõnnetuste arv vähenes nädalavahetusel, eriti reedel. Sellega olime vähemalt Autoinspeksioonile saate konkreetse mõju tõestanud ja ta oleks nõus niisuguse saate kinni maksmas või iga päev. Kahjuks pole aga saatenädal kummist, et kõik vajalik sisse mahuks." / 3/.

Pole võimalik, et tolleaegne televaataja mäletaks praegu konkreetseid R.K. saateid, selleks on ta neid liiga palju teinud, aga olen kindel, et jälg, mille R.K. Eesti Televisiooni ajalukku jättis, on sügav. Selle põlvkonna jaoks, kuhu ka mina kuulun, on R.K. ideede tulv, ahhetama panev fantaasialend, originaalsus ja probleeminägemine jäänud kättesaamatusse kaugusse, sest televisiooni "kuldne aeg" on üheks hetkeks möödunud. Ja ma ei tea, kas võib nõustuda Rein Karemäe süüdistusega järeltulevatele ajakirjanikele nende ükskõiksuse pärast. Kindlasti tuleb see aeg veel tagasi, sest olla reporterina tihti ainult uudiste vahendaja rollis ei saa olla meie ajakirjanduse ainus funktsioon.

3. osa. Kolleegid Rein Karemäest

Otseülekande perioodi võib iseloomustada kui tõsist otsimise ja katsetamise etappi. Ja mitte üksnes masinate ja nende võimaluste vallas, kuivõrd inimesi, nende sobivust koostöök, nende koostööd teema, žanri, dramaturgia avastamisel ja omandamisel.

Hakkasid kujunema loomingulised grupid, mis said määravaks televisiooni struktuuri muutustele. Kaaluks kujunes autori-ajakirjaniku oskus kasutada dramaturgiat, režissööri võimekus seda ellu viia.

SEMPORE -d andsid põhilise kasu reporteritele, kommentaarteritele.

Ajakirjanduse senisesse tööpraktikasse tuli koos pildiga muutus. Reporterit ja esineja jutuajamisse sekkus veel vähemalt üks tegelane - režissöör, kes olles liiga aktiivne tegutseja võis teha imet või asjatu vahelesegamisega loo hoopis ära rikkuda. Režissööri roll sai tähtsaks ja tihti määravaks.

Televisiooni algusaastate kriitikas oli valdavaks teemaks sõna ja pildi vahetamine. /vt. 16, 18, 19, 20, 22, 25/. Täna vaadatakse sellele kemplemisele muigega, kuigi juba siis oli selge, et loomingulisi gruppe ei saa luua mehhaaniliselt, vaid isiklikul sümpaatial ja kooskõlal, kus isegi valgustaja peab olema ajakir-

janik. Intervjuuerib ka kaamera. Mati Põldrel, R. K. paljude telefilmide operaatoril ja režissööril, oli sellest sama arusaamine. Ta teadis, et R. K. tuntakse ka hääle järgi ja reporter ei pea olema kogu aja kaadris. See - eest ei tohi unustada küsimust kuulavat kaasvestlejat. Ilme iseenesest võib öelda väga palju.

Rein Karemäel on oma režissööridega vedanud. Nii arvab ta ise ja kõnealusedki. See oli vastastikku kasulik koostöö, millest sündisid teleekraanile ideedest pakatavad saatesarjad.

Virve Koppel, paljude R. K. saadete režissöör: "Probleemreportaažid Rein Karemäega paljude aastate jooksul - see oli meeldiv koostöö. Võib-olla sellepärast, et nendega sai jõudumööda sekkuda eluprobleemidesse, millel mõte ja kaal." / 14/.

Virve Koppel lisab: "Kõige eredamalt on meelde jäänud saatesarjast "Reporter vahetab elukutset", kus Rein Karemäe reporterirollis oli ka näitlejalikkust, kus ta esines majavalitseja, kojamehhe, kelneri, haljastustöötaja jpt. ametimeestena.

Rein Karemäe reporterimina iseloomustab väga paindlik suhtlemine. Ta võitis kiiresti kaasvestleja usalduse, oskas esinejale märkamatuult vesti vahele pugeda, ise pealetükkivaks muutumata.

Kui meenutada saadete sündi, siis tihti sai probleem alguse vormiideest. Rein Karemäe on üks vähestest reporteritest, kes vormile nii suurt tähtsust omistas. Televisiooni algusaastail oli see aga põhjendatud, et laiemat huvi äratada. Ka täna võiksime vormile rohkem mõelda, tehnika annab suured võimalused, mis meil tol

ajal täiesti puudusid.

Meie saated sündisid vaidluste ja tööalaste tülidega. Aga sellest ajast on jäänud meeldiv mälestus. Rein Karemäel oli alati kõik täpselt paika pandud ja temaga oli hea koos töötada."

Rein Karemäe võitles end arvestatavale kohale. Tatjana Elmanovitš on ühes portrees Rein Karemäest kirjutanud: "Karemäe tegi kord saadet Intervisionile Tallinna õppepurjekast "Vega" ja telekeskus lülitas ta välja 50 sekundit varem, kartes, et Karemäe ei lõpeta õigel ajal. Rein Karemäe ei jõudnud öelda lõpufraasi, ei jõudnud paika panna viimast tellist, mis oleks saatevõlvi kaarjaks sidunud. Ta seisis pärast saadet telemaja trepimademel, ise kahemeetrine, harkisjalu, nahkses pintsakus, näost kahvatu, vaevu lõdvestusjärgset kurba viha vaos hoides, halvasti solvumist varjates ja seetõttu kaitsetu. Ühel hetkel andsid kaitsepidurid järele. Ta ei näinud enda ümber õieti kedagi, vahtis üle tema ümber kogunenud tehnilise personali peade ning hüüdis: "Ma tahan teada, kes käskis saate katkestada. Las tuleb see inimene siia, ma tahan temaga rääkida!" Tehnikud vajusid fuajee hämarusse ja ei leidunud kedagi, kes sel hetkel oleks soovinud Rein Karemäega kõnelda. Jäi vaid longuvajunud, end süüdlasena tundev assistent. D'Artagnan lükkas mõõga tuppe, sest vastane ei julgenud kinnast üles korjata. D'Artagnan kõndis oma tuppa, pika ja pimedada koridori teise otsa, seadis nüüd raskeid ja rohmakaid samme ning sülgas tee peale sõnu, mille puhul viisakas inimene teeb näo, et pole

neid kuulnud." / 12/.

Selline R. K. jäi ekraanide taha. Rein Karemäe teleekraanil võlus pikemaks ajaks kaubandustöötajate nägudele lahkuse.

Leopold Piip: "Rein Karemäed iseloomustab kõigepealt tema kõitev naer. Populaarse saatesarjaga "Naeratage, palun!" võitles ta omal ajal mühakluse vastu. Ta on alati suutnud vaatajaid üllatada, näidanud neile maailma originaalsest küljest."

Leopold Piip peab Rein Karemäed Valdo Pandi kõrval teiseks vaalaks Eesti Televisioonis.

"Rein Karemäe:

ta oskab elus peamist näha ning originaalse kandi pealt vaadata, originaalselt mõelda ja originaalsust ka serveerida. TV-le on see oskus väga tähtis;

ta pöeb seda kutsehaigust, mis teeb ajakirjaniku pilgu teravaks ja paneb iga elunähtuse puhul küsima: mis võiks siit kasulikku tulla? See omadus on temast teinud ideevabriku;

tema kirglik tegutsemistahe rajaneb rahvalikul põhimõttel, "Hea pealehakkamine on pool võitu!" See omadus on temast teinud eesastuja;

tema jaatav eluhoiak ja lakkamatu fantaseerimisjanu, mis täna aitab ilmekalt ette kujutada, mis homme olema peaks;

tema pedagoogiliselt haritud suhtlemislaad, mida kõige kiiremini tunnetavad lapsed ning mille nimeks on inimlik headus. Kui näiteks soovida, et R. K. homme veelgi võimekam oleks kui

täna, siis tuleb punkt-punktilt tahta järgmist: R. K. peaks rangel võtma oma professionaalsuse lihvimise aluseks maksimgorkiliiku põhimõtte - vähe sõnu, palju mõtet, ta peaks sügavamalt mõistma, et selles peitub kõnekeele ilu saladus; kus vahavad tarbetud sõnad, aheneb pakutava mõtte sisu; ta peaks põhimõttekindlalt jääma teemade valdkonda, mis tegid temast probleemkommentaatori ja ETV-st probleemstuudio, just "Kolmnurga" tüüpi saated andsiä ETV-le tiivad, tõstsid ta sotsiaalse tellimuse aktiivseks täitjaks; ta peaks teadlikult hoiduma nendest pakkumistest, mis ehk vahetavad kommentaatori võimekuse peenrahaks.

Ma lihtsalt ei taha Rein Karemäes pettuda. Tahan, et ta kuu - luks kulumatute hulka, et ta üksnes oma kogemustele ei loodaks. Aastad toovad küll vilumust, aga ka kristalliseerivad kogemusi ning selle pinnal tekitavad stampe.

Kui ma ETV-st ära tulin, oli Karemäe kontes üle 30 filmi ja 1000 saate. Kes R. K. filme ja saatesarju näinud on, võivad kinditada, et nad olid ka oma sisult huvitavad ja originaalsed. Seda nimetatakse suureks andeks." / 6/.

Siinkohal on ära toodud vaid mõningate R. K. kolleegide arvamused temast ja tema saadetest. Põhitähelepanu on pööratud Virve Koppelile, suurema osa R. K. probleemsaadete režissöörile ja Leopold Piibule, Tallinna Televisioonistuudio tolleaegsele direktorile.

4. osa. Rein Karemäe telepublitsisti töö spetsiifikast ja tööprintsipiidest

Ühes intervjuus on R. Karemäe andnud vastuse küsimusele, mida on televisioon teile andnud?:

"Võib-olla on ta võtnud rohkem kui andnud. Ükski vaataja ei suuda aimata, kui palju närvienergiat on kadunud pooletunnilisse saatesse. Ta on teinud väga kiiresti vanemaks ja võib-olla väsimumaks kui võiks olla. On ju aina tulnud lasta, laadimiseks pole olnud aega kunagi küllalt. Aga ta on andnud niisuguse teadmise, et sul on sõpru. Vaatajaskonnas. Et on kontakt, millele võid rajada oma töö." / 14/.

Lisaks kortsidele ja hallile on ajakirjanikuaastad televisioonis andnud kahtlemata ka midagi enam - algusaastate ujeduse kõrvuti bravuuriga, otsereportaažide võlu.

"Otsesaatel on omad võlud ja need võlud jäävad - vahetu osavõtuefekt. Kõik sünnib teie silme all. Tänapäeval rõhutatakse seda eriti. See on nagu üks kullatera maagihulga otsas. Otsesaate juures tekib suurem vastutus, peab hakkama tööle eksimuste vältimise mehhanism. Ja see erutuse tekkimine on ainult hea. See teritab, teeb valvsaks ja löövaks," rääkis R. K. kohtumisel televisiooniajakirjanike kursuse kuulajatega 2. novembril 1978.a.

"Kuid reportaaži otse eetrisse andes kaob võimalus selle järeltöötamiseks, kaob võimalus ebaõnnestunud löigu kordamiseks, selle kõrvaldamiseks. Ja millest on lausa tuliselt kahju - kaob võimalus hilisemaks reportaaži täpseks analüüsiks, arhiividesse ei jää peaaegu mingit jälge." / 2; 111/. "Salvestatud materjal jääb arhiividesse, kultuuri ajalukku, ta jääb teiste õpetamiseks, ta jääb dokumendiks."

Praeguse televisioonisituatsiooni kohta arvab R. K.: "Televisioonireportaaž on kadunud. Kui ilmub ekraanile midagi sellelaadset, siis märgatakse seda kohe ja tehakse sellest tähelepanu keskpunkt. Reportaaži kadumises on süüdi televisiooni areng kui niisugune. Reportaaži mõiste on ära rikkunud informatsioon ja sünkroonkaamera kättesaadavus. See teeb reporterit laisaks. Valdavaks žanriks on muutunud rääkiv pea, sest seda on kõige lihtsam teha. Informatsioon võetakse infoallika käest, ise midagi lisamata. Ülimalt dokumentaalne ja ülimalt igav. Ajapikku saab see normiks ja noored ajakirjanikud ei oskagi enam reportaaži teha. Sündmusreportaaže ei ole. Aga reportaaži ajendiks ei pruugi alati olla sündmus. Reporter ise võib olla põhjuseks, sündmuseks. Aga see nõuab reporterit, isiksust ekraanil. Võib-olla ei ole meil reportaaže sellepärast, et ei ole reportereid."

Rein Karemäe arvates võiks iga kolmas inimene tänavalt teha reportaaži, kui ta peale tuntuse, mille sagedane ekraanile ilmumine annab, mõistab, et tuntus ja tunnustatus on kaks eri asja.

Igäüks võib olla reporter, aga igäühest ei saa head reporterit. Hea reporteri valib vaataja.

Üheks põhiliseks veaks algajate reporterite puhul peab R. K. võistlusmomenti kaasvestlejaga. "Ei taheta alla jääda," ütleb ta. "Ülisuur kunst on olla terav, aga jääda varju. Ainult siis tekib usaldusmoment, milleta reporter ei saa. Kui reporter on ametliku suhtega intervjueeritavasse, ei räägi too midagi, ei mõtle kaasa."

Rein Karemäe suurepäraseid intervjuud sündisid oskusest töötada oma kaasvestlejaga. Enne saadet juba ettevalmistamise käigus vestles ta põhjalikult intervjueeritavaga, aga enne salvestust ei esitanud ta kunagi täpseid küsimusi. Intervjuus muutis sõnastust ja küsimuste järjekorda. See päästis esineja krambist, mis paratamatult kaamera ees tekib.

"Enne saadet tuleb esinejaga teha kindlaks mängureeglid," räägib Rein Karemäe. "Peab olema aus iseenda, vestleja ja vaataja vastu. Enne "Foorumit" ütlesin enne saadet ministrile, et esitan teile vaatajate küsimusi, olen nende poolel ja kaitsen nende huve."

Leopold Piip ja paljud teisedki R. K. tollaegsed kolleegid on teda nimetanud lõputuks ideedegeneraatoriks.

"Ma kirjutan harva üles fakte. Kui on selge, mida läheb vaja, siis saab need alati kätte. Ma kirjutan üles teemad, milles peitub ootamatu pöörde võimalus. Sellest ma õieti elangi. Sõidan

kuhugi eelluurele ja kuuln, mida mulle räägitakse. Ongi kõik. Üldiselt on teada, mille vastu tunnen huvi, polegi vaja küsida, räägitakse niisama. Esimese pooltunni jooksul," pihtis R. K. Tatjana Elmanovitsile. / 12/

Oma ajakirjanikutee alguses jättis R. K. kavatsuste jaoks taskuraamatusse kolm-neli lehte vabaks, hiljem juba kümme-kaksteist. Osa kavatsustest ongi ootama jäänud, osa on aeg maha kriiputanud.

"Taskuraamat on mul tänaseni olemas, vastab R. K. mu küsimusele. "Mõned ideed settivad filmideks, mõned õnnestub ära teha, paljud jäävad tegemata. Aga nende ideede seas ei ole ka selliseid, mis otse kipuksid ekraanile.

Kaugemas tulevikus on kavas memuaariraamatu näol oma arhiiv läbi kirjutada. Lepingule ei ole veel julgenud alla kirjutada, ei ole lihtsalt aega.

Aga see, et ideed taskuraamatus oma aega ootavad, on täiesti loomulik. See näitab, et ajakirjanik on veel eluga kursis, sest ideed sünnivad saateid tehes."

Ideedest saavad saated. Publitsistika mõju võib olla üldjoontes kolme laadi:

- 1) ta võib panna inimest mõtlema,
- 2) võib võimendada avalikku arvamust,
- 3) tuua olemasoleva idee teostajani.

"Olen alati arvanud, et televisiooni mõju sarnaneb magnet -

välja mõjule. Kui meil on paberilehel rauapuru laiali, siis magneti mõjul nad asetuvad jõujoonte suunas. Ega magnet ei tee-
gi muud, kui ainult korrastab rauaosakeste asendit. Ja televi-
sioon samuti.

Üks asi teeb Eesti Televisiooni arengus siiski muret. Kui mi-
na omal ajal pihta hakkasin - mis see füüsikaõpetaja siis aja -
kirjandusest ikka teadis, aga ees oli reporterite - kullakottide
rivi: Pant ja Trikkel ja Lauri, Järvsoo, Annikas... Ja nõnda eda-
si. Tahes-tahtmata töö kõrval võisid neilt õppida, kuulata ja
vaadata nende töid. Ja seda ma tegin. Mõnikord võeti väiksema
asja juurde ka kambajõmmiks. Need mehed olid mõtlevad inimesed,
oma konkreetse töö kõrval tegelesid nad ka üldiste probleemide -
ga. Sealt jäi palju kõrva taha, see oli nii meeletu kool, et na-
gu ei jäänudki teist võimalust kui reporteriks hakata.

Tänapäeval on meie maja kasvanud nii suureks, et jüngril, kes
alles tuleb, polegi võimalik suhelda tänaste tippajakirjanikega.

Aega jääb ikka vähemaks, see on tänase maailma üks paratamatu
asi. Kuid õppimiseks on paratamatu ka see, et pead ise kuskilt
olulisi teri nokkima, olgu ülikoolist saadud hüppeplatvorm kui
hea tahes." / 3/.

Aastad on läinud omasoodu. SEMPORE - 69 R. Karemäe ja V. Pan-
di pressikonverentsil vastas esimene küsimusele "Kui teil tuleks
vahetada elukutset, millega tegeleksite siis?" lühidalt ja lakoo-
niliselt: "Läheksin ülikooli majandust õppima."

Hoiak on jäänud, vaade elule veidi muutunud. Jääb vaid saladuseks, miks tõmbus aktiivsest reporteritööst kõrvale ajakirjanik, keda igal õhtul oma teleriekraanidele oodati, nägus mees, kelle pärast kümned Tartusse ajakirjandust õppima tahtsid minna?

Enne lahkumist televisioonist on R. K. öelnud: "Tunnen saate ajal, kas mul läheb hästi või mitte. Aja jooksul tekib enesekontroll - kas see, mida ütled, on kuulatav või mitte. Justkui auditeorium oleks siinsamas. Pärast saadet on ju inimeste seas liikudes kohe tunda, kuidas läks. Sellest õpibki pikapeale. Aga sellest on vähe. Oleks vaja teada, kes vaatab neid saateid, kellele määrägin. Vahel oleks nagu vatt ümberringi, töö ei lähe edasi, midagi ei saa valmis, ei tahagi midagi teha." / 12/.

Energilisus ja ülekeev emotsionaalsus hakkas pikapeale segama. R. K. pidi enesele tunnistama pealiskaudsust, küllaldast süüvimatust tõsisematesse probleemidesse.

"See on siis, kui inimene väsib arvestamast, kas on võimalik teemat kaitsta või mitte, kui on alatasa kiire, kuu, kaks, kolm, kui koridorid ei tervita pärast saadet nii lahkelt nagu harilikult - siis tekib tahtmine ära minna. See on siis, kui näovärvi tuleb hall varjund, kui on näha, kuhu aastad ükskord kortsud ajavad, ja silmis vaev, mille tunnistajaks ei tihka olla." Nii on sõnastanud ajakirjaniku saatuse Tatjana Elmanovits. / 12/. See oli aja märk.

Kokkuvõte

Käesolevas töös on esitatud lühike reportaazi kui ajakirjandusliku žanri analüüs ja üks osa Rein Karemäe mitmekülgsest loominguilisest tegevusest. Tema reportaazide põhjalikum kõrvutamine ja käsitlemine, omapärase lahenduse ja probleemiasetusega autorifilmide analüüs jäägu järgmise diplomitöö ülesandeks.

Ei saa ju eraldada reporterit reportaazist ja neid omakorda vaatajast - kuulajast. Autor ja retsiprent on reportaazi puhul niivõrd seotud, et selle sideme puudumisel kaob kohe ka reportaazi tõeline olemus.

"Reportaaz on vahetu tegelikkuse subjektiivne interpretatsioon, milles on oluline osa autori ideelisel konseptsioonil. Mida ja milleks? Elu meie ümber ei ole elu "üleüldse", irreaalne aja hoovus, vaatamäng, mille televisioon meile kätte toob. Elu on täis probleeme. Elul on inimeste jaoks tähendus. Alles siis, kui selle näitamine ekraanil vaataja jaoks mõtte omandab, teda rõõmustab, tema teadmisi rikastab, igiiniimlikku uudishimu rahuldab, muutub vaataja saate osaliseks." (Ivar Trikkel).

See on reporteri ülesanne. Meil on vähe reportereid, rohkem

intervjueerijaid ja kommentaatoreid. Endine reporteritelevi-
sioon on kadunud televisiooni tehnilise arenguga. Meil on vähe
ajakirjanikke, kelle töödel oleks selline mõju, nagu oli seda
Rein Karemäe puhul. Karemäe oli üks esimesi, kes Eesti Televi-
siooni kuiva ja ametlikku tooni muutma hakkas, kes pani aluse
loomulikule kõnekeelele, loobus teadlikult kaunist retoerilisest
stiilist. R. Karemäe tõi ekraanile mõtleva inimese.

Sarja "Kolmnurk" saadete alusel arutasid ametkondlikud ins-
tantsid tekkinud olukorda. EKP Keskkomitee ja ENSV Ministrite
Nõukogu võtsid tarvitusele mitmeid abinõusid ehitustegevuse pa-
randamiseks.

Just "Kolmnurk" ja sellele eelnenud saatesarjad "Missugused
me oleme?", "Võõrastele sissekäik keelatud" jt. tõi Rein Kare-
mäele ka üleliidulise tunnustuse. Tema fantaasialend, originaal-
sus, teravus ja kirglik tegutsemistahe ei jäänud märkamata. R.
Karemäe oli reporter selle sõna kõige otsesemas mõttes - alati
esimene sündmuse kajastaja, valmis ellu viima fantastilisemaid-
ki mõtteid ja ideid, rääkima asjust, millest pole veel kõneldud.

Rein Karemäe koos Helgi Oidermaga oli teledokumentaaldraama
sünni juures. Just temalt sai alguse mõte proovida teleekraanil
elustada tõelisi elunähtusi ja sündmusi. Ideest sündis telese-
riaal "Mis Koosta peres uudist?", mis vaatajale peagi väga oma-
seks ja populaarseks muutus.

R. Karemäele sai selgeks, et reportaazi viib edasi ainult

väga huvitav sündmus või probleemi uurimine. See uurimise käik annab saatele dramaturgia. Eesti Televisiooni arengus on Rein Karemäe nimi seotud paljude üleliiduliselt huvi äratanud publitsistlike saadetega, eelkõige reportaazidega, mida televisiooni-teoorias hakati nimetama probleemreportaazideks.

Probleem ega reporteri enda loodud situatsioon ei jäänud R. Karemäele ainsaks aineks. Ta näitas, et ka pooltunnine tõsine jutuajamine, mis pakkus põnevad informatsiooni ja kutsus kaasa elama igapäevaste probleemide lahendamisele, võib olla meelelahutus.

Ei ole veel täpselt määratletud praegune R. Karemäe saatesarja "Ringliiklus" mõju televaatajatele ja sealt edasi liiklusstuatsioonile. Saatesarja algusaastatel oli see mõju tajutav. Olenevalt saate eetris olekust, vähenes liiklusõnnetuste arv tunduvalt.

On tähelepanndav R. Karemäe koostöö tema režissööridega. Vastastikuse täiendamiseta ei oleks ehk televaatajani jõudnud saated, mida televisioonikriitikas veel praegugi meenutatakse, sellisel täiuslikul kujul. Grigori Kromanov viis R. Karemäe pingestatumale ja kompaksemale stiilile, Virve Koppel probleemi ja vaatenurga mitmeplaaniilisuse nägemisele.

On lausa imeks pandav see energia ja töö, mis viisid Rein Karemäe teletaevasse. Ja mitte ainult. Aega jäi ka ühiskondlikuks ja organisaatori tööks, mis praeguses situatsioonis on konkreet-

se näo andnud Eesti Kinoliidu uuele majale.

"Võib-olla meie televisioonis ei ole avatud emotsioonid vastu võetavad, aga meid ei rahulda ka praegune formaliseerunud intervjuu ega tahenenud jahe reportaaz: vastaja teab, kuidas peab vastama ja küsituleja oskab küsitleda. Esmaseid tundeid pole valdavas enamuses ühel ega teisel poolel." (Tatjana Elmanovits).

Vajadus ellu sekkuda sõltub ilmselt nii karakterist kui ka ajastust, millal iseloom kujuneb.

"Publitsistikat tuleks kõvasti raputada. Leida ja ette valmistada kaadrit. Kui ühiskond hakkab millestki väga puudust tundma, leidub ka prohvet, kes oodatud tõde kuulutab." (T. Elmanovits).

On mõistetav R. Karemäe mure žanrikuninga - reportaazi järjepideva mandumise pärast, mure omanäolise publitsistika pärast, mis annaks tagasi Eesti Televisiooni omaaegne ilme Nõukogude Liidu üldises televisioonipildis.

Kasutatud kirjandus

1. Elmanovitš, T. "Räägitakse: autorifilm. Missugune on selle mõiste ajalugu? TV ja ETV osa autorifilmi kujunemisel", Eesti Televisiooni ajaloo kogumiku käsikiri
2. Karemäe, R. "Reportaaž televisioonis", "Fakt, sõna, pilt" II, Tartu, 1965
3. Ojatalu, Ü. "Rein Karemäe räägib aastaist meie endi elus", Eesti Televisiooni ajaloo kogumiku käsikiri
4. Pant, V. "Žanriskaalast saateskaalani, definitsioonist reportaažini", "Fakt, sõna, pilt" II, Tartu, 1965
5. Piip, L. "Kümme aastat Eesti Televisiooni", Eesti Kommunism, 1965 nr. 7
6. Piip, L. "Seitse nahka televisioonile", Edasi, 2. juuli 1980
7. Triikkel, I. "Intervjuu ja reportaaž raadioajakirjanduses", "Fakt, sõna, pilt" II, Tartu, 1965
8. Triikkel, I. "Ringhääling eile ja täna", "Valgus" Tln. 1977
9. Triikkel, I. "Raadiokommunikatsiooni spetsiifika, väljendusvahendid ja žanrid", Tartu, 1979

Artiklid ajalehest "Televisioon":

10. 1965 - nr. 19
11. 1969 - nr. 22
12. 1970 - nr. 28-36
13. 1971 - nr. 31
14. 1975 - nr. 30
15. 1975 - nr. 44

16. Боретский, Р. "Информационные жанры телевидения", Москва, 1961
17. "Жанры телевидения", Москва, 1967
18. Кузнецов, Г.В. "ТВ журналист", Издательство Московского Университета, 1980
19. "Мастерство журналиста", Издательство Московского Университета, 1977
20. "Наш друг - телевидение. Мастера советской культуры ТВ", "Искусство" Москва, 1980
21. "Репортаж в радиовещании и телевидении", Москва, 1961
22. "ТВ - репортер", Издательство Московского Университета, 1976
23. ТВ. Репортеры; Пресс-конференция комментаторов ЭТВ В. Панта и Р. Каремьяе, Сов. радио и телевидение, 1970, № I
24. ТВ. Репортеры, Сов. радио и телевидение, 1970, № I
25. "Телевидение вчера сегодня завтра", "Искусство" Москва, 1981
26. "Телерепортаж", Москва, 1968

27. Эльманович, Т. "Бесконечность в замкнутом круге"; Телевидение Радиовещание, 1971, № 3, № 4
28. Эльманович, Т. "Образ факта", "Искусство" Москва, 1975

Rein Karemäe tööde ja tema kohta ilmunu loetelu. Aluseks on R. Karemäe isiklik arhiiv.

Materjal on järjestatud kronoloogiliselt.

REIN KAREMÄE

Tööd ja kirjandus tema kohta

REIN KAREMÄE TELEVISIOONISAATED

1961.

Tahkuranna põllud. /Olukirjeldus kalurikelhoosi "Kommunismi Lipp" tublidest noortest./

1963.

Tulipunkt. /Saatesari kordusega 1 x kuus./

Aktuaalne Kaamera sõidab välja.

Kui saabub videvik. /Noortesaade./

Kosmosereportaaz.

Intervjuu V. Klaussoniga.

Õhtu jahimeestega.

Suur Kondo - Pehja.

Reportaaž Tartu Tähetornist.

Reportaažid Raekojast.

Vestlus kaubandustöötajatega.

Reportaaž kaubamajast.

Reporteri pilguga "Õhtulehe" viimane külg. /Kaasautorid Klaus Mikko, Jüri Miller, Moidela Tõnisson. Võrdluse all 1933.a. "Päevaleht" ja 1963.a. "Õhtuleht".

Meelelahutusprogramm kosmosest.

Kulturismist.

Vabandage, kas teil on? /Minisari kaubamajast./

Pühad võivad tulla. /Oktoobripühade eelne reportaaz./

Intervjuu kultuuriministriga.

Reportaazid ELKNÜ 12. kongressilt.

Sõjapäevil vaenlase tagalas. / 3 saadet. Esimene katse dokumentaaldraama valdkonnas./

1964.

Reportaaz näituselt.

Pool tundi keemiatehases "Orto".

Reportaaz raamatukauplusest.

Kaamera ja märkmikuga. /Sari Ants Antsoni kui olümpia-voitja vastuvõtmisest./

Soome Vabariigi presidendi visiit ENSV-sse. /Sari sai Ajakirjanike Liidu aastapreemia./

Reportaaz kõige väiksemate jaoks. /Laste Maailmast./

Uut liiklusmäärustikus. /2 saadet./

Reportaaz EPA lõpetajatest.

1. mai demonstratsioon. /Otsereportaaz./

Reportaaz "Eesti Kaablist".

Liikluskeerises.

Reportaaž Tööjõureservide näituselt.

Reportaaž isetegevuslike orkestrite konkursilt.

Reportaaž "Ortost".

Stipendium.

Kahe ajastu piiril. /Otsereportaaž, mille aluseks 23 lk. stsenaarium, töestamiseks 21. juuni daatumil tähtsust meie ajaloo./

Saade raudteelaste päevaks.

Reportaaž "Maratist".

Tartu vabastamine. /2 reportaaži./

Soome KP sekretäri Paavo Aitivi külaskäigust ENSV-sse.

Sügisrapsoodia.

Kuidas näeb välja Eesti? /Dokumentaalne montaažülesehitus ja dialoog diktoritest. Saade sellest, mida teatakse teistes liiduvabariikides Eestist. Lühiintervjuud vahe - maandumistel./

Sügiseseid TV-kirjad Helsingist. /Intervjuud Helsingi Linnavolikogu valimistel üles seatud kandidaatidega. Ka Eesti Raadiole./

Kuidas näeb välja Eesti? /Tellimussaade SDV-le./

Uudismaareportaaž.

Reportaaž Oru briketitehasest.

Miilitsapäevareportaaž.

Reportaaž ETKVL ehitajatest.

Reportaaž Nõo Keskkoolist.

Kivid, vesi, inimesed. /Olukirjeldus Armeenias./

Kas koolipoiss või töömees? /Probleemsaade polütehnilise õpetuse headest ja halvadest külgedest./

Reportaaž majast, kus kummitab.

Labidas. /Sarisaade ekskavaatoritehasest./

Reportaaž "Kutsuvale tulukesele".

1965.

Aatem rahu teenistuses. /Reportaaž Füüsika Instituudist./

Ehitame maja. /Viktoriin./

Reportaaž tehase väravast.

Reportaaž ETV diktorite konkursist.

Vastlapäevareportaaz.

Reportaaž kinostuudiost.

Tervise ABC.

Teede olukorrast vabariigis.

Viktoriin lastele.

Missugused me oleme? /Sari sotsiaalseid provokatsioone./

Reportaaž "Kommunaarist".

Kosmos.

Reportaaž trammist.

Hulgilaat.

Kiri presidendile.

Esimene pääsuke.

Sõdur, kes kandis kahte relva.

Intervjuu Ada Lundveriga.

"Pärnu Kommunist".

Reportaaž Maardu kaevanduste sulgemisest. /Küsimuse all fosforväetiste efekt./

3 saadet varjatud kaameraga.

Noorte suve algusball.

Parimate keskkoolilõpetajate vastuvõtt vabariigi valitsuse poolt.

Laevamatkast Soome. /Esimene laeväihendus Tallinna ja Helsingi vahel./

Tallinna päev.

Mida te teate Eestist? /Lennumatk./

ETV hakkab kolima uude majasse.

TV-maja avamine.

Laulupeoreportaazid.

Reportaaž rahvamajandussaavutuste näituselt.

Reportaaž kergetööstussaavutuste näituselt.

Stopp. /Esimene pikem liilussaade. Viktoriin, mille eesmärgiks tutvustada liiluseeskirju./

Reportaaž Moemajast.

Reportaaž "Tallinnfilmi" 25 aastapäeva tähistamiselt.

Kolmnurk. /Sarja I saade./

Võõrastele sissekäik keelatud. /Sarja I saade. Silmaope - ratsioon./

Mis Koosta peres uudist?

Aru annavad sekretärid. /Pressikonverents./

Reportaaž noorte automudelismist.

Üle 16. aasta lubatud. /Sarja I saade./

1966.

Ekskursioon Meremuuseumi.

Kaksteist kuud. /Sarja I saade./

Telefoniraamat.

20 kogupauku.

Kapten Tõnissee.

Auto ajalugu.

Abiturientide ball.

Täna 25 aastat tagasi. /Saade KTV-le./

Naapurivisa. /Viktoriini I saade./

Jutustav vana meremees.

Võõrastele sissekäik keelatud. /Sünnitushaigla./

Komsomelist.

Eksliibrisest.

3 päeva veel.

Vana-aasta õhtu.

1967.

Mikser. /Eksperimentaalreportaaž bridžist. Mäng Paul Kereseaga./

"Brigitte" vajab kaptenit. /I ametlik reklaamsaade "Kalevi" uutest toodetest./

Televisiit.

Ekskavaatori sünd.

Naistepäevaks.

Maiasmökk, maiasmökk.

Vestlus kutseharidusest.

Iseteenindav.

Maidemonstratsioon.

12 kuud. /Sarja lõpusaade./

ETV kehtub televaatajatega. /Reportaaž Jõgevalt./

Eesti kultuurinädal Soomes. /Reportaažid Soomest./

Reportaaž sõpruse ja rahu päevadelt.

Reportaaž sadamast.

Rein Karemäe reportaaž suurtest ja väikestest probleemi -
dest. /Monoloog merest, liivast, kividest, igavikust./

Intervjuu Johannes Hindiga. /Silikatsiid./

Reportaažid koolinoorte teiselt laulupeolt.

Kolhoos "Neeruti".

Eesti kultuuripäevad Moskvas.

Ilus inimene.

Vähktõve juhtivad teadlased.

Film ainult meestele. /Intervisioonile./

Uku talu saladus.

Reportaažid Tšehhoslovakiast. /9 reportaaži./

Täna, juubelihommikul. /Oktoobripühade reportaaž./

Ainult meestele.

Muljeid Leipzigist.

Must käsi. /"Florast"./

Vana-aasta õhtu.

1968.

Palun mulle uus süda.

Seitse pikka päeva. /7 saateline sari koos V. Pandi, M. Tõnissoni, K. Mikko ja R. Järlikuga. - Mis on Sindi - Mitmepalgeline Sindi - Sürrrealistlik Sindi - Vanadus - Palgapäev - Talgud./

Laupäevane reportaaz.

Kahe näoga reportaaz. /Sarja I saade./

5 - aastane "Standard".

Suured ja väikesed. /Sarja I saade "Suured ja väikesed rahad"./

Nädalalõpureportaaz.

Raadiopäevareportaaz.

ETV kaamerad Raadiomajas.

Siin Winni!

Ratsukäik arvelaual.

Laste laulupidu.

Abiturientide ball.

Neeruti.

Kes nägid?

Reportaaž ratastel. /Sarja I saade. Valga - Järvesalu -
Rõngu - Tartu - Palamuse - Jõgeva - Lagedi./

Videosalvestus Jõgevalt./

3 saadet Jõgeva Sordiaretusjaamast./

Ühe minuti hind.

Mehhiko.

1969.

Metsamajand.

Kahe näoga reportaaž. /Ruumikitsikus I - III./

Reportaaž ratastel. /Haljala - Viivikonna - Kuremäe - Ki-
rovi kolhoos - Vilde kolhoos - Kuusalu./

A ja O. /Sarja I saade./

Tartu laulupidu. /I - III./

3 reportaaži Tallinna laulupeo eel.

Rongkäik.

Kontserdid.

Metsatöötajate päev. /Intervisionile./

Reportaaž sadamast. /Intervisionile./

Teeviidad. /Külakõrts Jõelähtmel./

Teie teenistuses. /Miilitsapäevaks./

Külaklubi. /KTV-le./

Laevad kodusadamas. /Kirovi sadam./

Ma olen alkohoolik.

Mida teha teise puhkepäevaga.

Eesti võrkpall - 50.

1970.

Murdmatu liit. /KTV-le./

Mida teate Eestist?

Pressikonverents.

Vitamiinid.

Kaheteistkümne näoga reportaaz. /12 kuud "Maratis"./

Leivast.

Reporter vahetab elukutset. /Sarja I saade./

Ilmast.

Maa ja ehitused.

Tervisepäev.

Tunnustusest.

Kuni pole veel hilja. /Sarja I saade. Vähktõbi./

Lainurk. /I - II Soome TV-le./

Tallinn olümpialinn?

Tee Vee Õhtu. /Sarja I saade./

Pioneeride paraad.

Reportaaz ratastel. /Kivilõppe - Gagarini-sevhoos - Vil -
jandi - Tikuvabrik - Viiralti tamm - pulmad./

Valimistepäeva reportaaz.

30 aastat. /Sarja I saade./

Balti Soojuselektriijaam.

Aastad ja mehed.

Valga.

Pidu hakkab.

Rahvatantsupeo reportaazid.

Viru ralli.

Naapurivisa. /I - II./

Veel kord Viru rallist.

Veel kord leivast.

Tee Vee Öhtu. /Gunnar Helm I -II./

Neile, kes ei saanud piletit. /Sarja I saade. Meelelahutusprogramm./

Paberist.

Kirbul on kassiir. /Pangarööv./

ETV ekraanil on "Vitaalsus".

Reportaaž onkoloogiadispenserist.

Vana-aasta öhtu reportaazid.

1971.

Täpsusest.

Lubage vaielda! /Sarja I saade./

Tee Vee Öhtu. /P.Keres, E.Pöld./

Eesti NSV. /KTV-le./

Linnamees maal. /Sarja I saade./

Meie laulud Hollandis.

Lahkunud omal soovil.

Linnast. /I -II./

Veest.

Reportaaž Balti jaamast. /Delegaatide saatmine kongressile./

Kongressi delegaadi pilguga.

Stopp!

Kivi kivi peale. /EKE I -V./

Pioneeride paraad.

Ettevaatust, kontroll!

Gruusia TV-päev Eestis.

Jalgsi ja autoga. /Minisarja I saade./

Reportaaž Pärnu sanatooriumist.

Tiit Kuusik - 60.

7 x miks. /Stopi minisari./

Käekava. /Meelelahutusprogramm koos Mati Talvikuga./

Eesti NSV kultuuripäevad Gruusias. /I -II./

Ameerika muljeid.

Vana-aasta õhtu reportaazid.

1972.

Vastlaklubi kohvik.

Jaroslavli kunstiansamblite 30 aastapäev.

EKE juubel.

Kuidas see sünnib ilmale. /Sarja I saade. Suusavabrik./

Maireportaaz.

Oh seda inimest!

Pioneeride paraad.

Laste laulupeo reportaaž.

Käekava. /Viimane saade./

Onkoloogide kongressilt. /Reportaažid AK-le./

Filmireportaaž Rostocki rahunädalalt.

Schwerin.

ENSV - 1972. /Sarja I saade. Näitus./

Foorum. /Sarja I saade./

Autojuhid.

Värvi TV. /Propagandaprogramm./

1973.

Elust enesest. /Sarja I saade./

Küprose reisi muljed.

Peame arvet. /Sarja I saade./

Minisari "Klaas piima"./

Millest mõtleme, millest räägime. /Õiguskaitse./

Mis Koosta peres uudist. /75. saade./

Reportaaž ratastel. /Paide - 9. mai kolhoos - Roosna-Alli -

ku - Lenini-nim. kolhoos - Tammsaare Varganäe./

Raport Moskvale. /KTV-le./

Reportaaž Käärikult.

Ringliiklus. /Sarja I saade (13. okt. 1973.a.)/

Õmblusvabrik "Sangar". /Nädalasarj./

1974.

Tasumata võlg. /Sarja I saade. Koos U. Maasikuga./

Reportaaž elektroonikanäituselt.

Reportaaž kohtumiselt valijatega.

Paide.

AK eriväljaanne valimistelt.

EKE.

Ehitajad.

Reportaaž Tallinna vabastamisest.

Oma silmaga. /Sarja I saade. (12. okt. 1974.a.), Lenini-nim.
kolhoos. Lauda käikuandmine./

Vana-aasta õhtu intervjuud.

1975.

Reportaaž Eesti-Läti sotsialistlikust võistlusest.

Oma silmaga. /I -V./

Reportaaž ratastel. /Tartu - Narva - Narva - Jõgeva - Rakve -
re - Rakvere./

Laulupeereportaaž.

Otse laulupeo eel. /I - VI./

Tere, keol! /Tallinna 32. Keskkool./

Standard - 50.

Aastad meie endi elust. /Sarja I saade (21. oktoober 1975.a.)/

Silikatsiidi teaduslik konverents.

1976.

Auton.

Naistepäevaprogramm.

Seltsimehelik kohus.

Olümpiaküla nurgakivi.

Filmikongress.

Telefilm - 20.

1977.

Itaalia multifilmid.

Viitevisiooni oktoobriõhtu.

Elavad muinasleod. /Reportaaž nukufilmipaviljonist Randve -
res./

Jubeliaasta teleekraanil.

Pressikenverents.

Multifilmi aastapäev.

1978.

Oktoobrireportaaž.

Linn kolhoosis. /Reportaaž kalurikelhoosisist "Majak"./

1979.

Oktoobripühade reportaaž.

1982.

Kineliidu külalisi. /Itaalia./

REIN KAREMÄE DOKUMENTAALFILMID

1961.

Ühe aukirja ajalugu.

Režissöör Valeria Anderson-Käsper. "Tallinnfilm".

- 1962 Minu sõber.
Režissöör Ants Kivirähk. Tallinna Televisioonistuudio.
Kolm kevadet.
Režissöör Ülo Tambek. "Tallinnfilm".
- 1963 Minu kool.
Režissöör Vladimir Parvel. "Tallinnfilm".
- 1964 Kivid, vesi, inimesed.
Režissöör Ülo Raudmägi. "Eesti Telefilm".
- 1965 Missugused me oleme?
Režissöörid Aarne Tiisväli, Grigori Kromanov. "Eesti Telefilm".
- 1966 Reportaaž telefoniraamatu järgi.
Režissöörid Virve Koppel, Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
- 1967 Meestele.
Režissöörid Virve Koppel, Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
- 1969 Mina ise.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
Et tuleks välja.
Režissöör Vladimir Parvel. "Eesti Telefilm".
Perpetuum mobile.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
- 1970 Vitaalsus.
Režissöör Virve Koppel. "Eesti Telefilm".
Perekond.
Režissöör Virve Koppel. "Eesti Telefilm".

- 1972 Päev Maratis.
Režissöör Rein Karemäe. "Eesti Telefilm".
- 1973 Kääriku.
Režissöör Rein Karemäe. "Eesti Telefilm".
Mehed. /Mängufilmistsenaarium./
Kivi kivi peale.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
- 1974 Autojuhid.
Režissöör Vladimir Karasjov. "Eesti Telefilm".
Veel kord autojuhid. /Stsenaarium./
- 1976 Kurss endine.
Režissöör Rein Karemäe. "Eesti Telefilm".
- 1977 Meie, töölised.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
Laureaadid.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
- 1978 Tallinn.
Režissöör Üle Tambek. "Tallinnfilm".
Sooleib.
Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".
Tallinn.
Režissöör O. Brjantsev. Populaarteaduslike Filmide Kesk -
studio.
- 1979 Kõrgusse.

Režissöör Rein Karemäe. "Eesti Telefilm".

Nii ehitamegi.

Režissöör Jüri Škubel. "Eesti Telefilm".

1980 314 meetrit televisiooni.

Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".

Doktor Hindi hüpoteesid.

Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".

1981 Hekto.

Režissöör Kaljo Kiisk. "Eesti Telefilm".

1983 Võoras mure.

Režissöör Mati Põldre. "Eesti Telefilm".

1984 Tallinn. /Valmimisjärgus./

Režissöör Andres Sööt. "Eesti Reklaamfilm".

REIN KAREMÄE ARTIKLID TRÜKISÕNAS

Reportaaž televisioonis.

- Fakt, sõna, pilt II, Tartu, 1965.

TV + film = telefilm? /Muljeid 1. üleliiduliselt telefilmide festivalilt. Kiiev./

- Rahva Hääl, 1966, 25. detsember.

ТВ. Репортеры; Пресс-конференция комментаторов ЭТВ В. Панта и Р. Каремяэ.

- Сов. радио и телевидение, 1970, № I.

Kõigile tuntud mehed. /Eesti Televisiooni reporterid R. Karemäe ja E. Sõerde./

- Rahva Hääl, 1971, 21. oktoober.

Filmilooming: probleemid ja perspektiivid. /Eesti kinematograafia päevaprobleeme./

- Eesti Kommunist, 1979, nr. 4, lk. 50-54.

Nõukogude kinematograafia juubeliks.

- Kultuur ja Elu, 1979, nr. 8, lk. 47.

Kineastide probleeme. /ENSV Kinematografistide Liidu juhatuse pleenumilt. Tallinn. Ettekandest ja sõnavõttudest./

- Sirp ja Vasar, 1979, 16. november, lk. 11.

Esimese filmifestivali puhul.

- Kultuur ja Elu, 1980, nr. 8, lk. 44-45.

Fakt ja kujund telefilmis. /Ülel. konv. Tallinn. Mõtteavaldused./

- Sirp ja Vasar, 1980, 21. november, lk. 2.

Vaekaussi kallutatavad noored. /Mõtteavaldused./

- Rahva Hääl, 1981, 22. aprill.

KIRJANDUS REIN KAREMÄE KONTA

Славкин , В.

Репортаж о репортаже.

- Телевидение Радиовещание, 1966, № 14.

Пант, В.

Репортаж с колёс. /Об. эст. телерепортере Рейн Каремяе./

- Журналист, 1969, № 9, с. 33-35.

У голубого экрана. /Журналист в кадре./

- Правда, 1969, 2. сентябрь.

ТВ. Репортёры.

- Советское радио и телевидение, 1970, № 1.

Эльманович, Т.

Исполнил ли я урок достойно?

- Советское радио и телевидение, 1970, № 4.

Reportaasi rattailta.

- Neuvostoliitta, 1970, nr. 9.

Эльманович, Т.

Бесконечность в замкнутом круге.

- Телевидение Радиовещание, 1971, № 3, с. 16-19, №4, с. 15-18.

Эльманович, Т.

Образ факта.

- Москва, 1975, с.

Rajasaar, V.

Toetada noort annet! /Mõtteavaldused./

- Sirp ja Vasar, 1976, 26. november, lk. 2-3.

Mamers, J.

Filmikunstist mitme nurga alt. /ENSV Kinematografistide Liidu juhatusel pleenumilt./

- Õhtuleht, 1979, 13. detsember.

Piip, L.

Seitse nahka televisioonile.

- Edasi, 1980, 2. juuli.

Orav, Õ.

Uus Kinemaja Tallinnas. /Vestlus Eesti Kinematografistide

Liidu vastutava sekretäri R. Karemäega./

- Kodumaa, 1981, 4. veebruar, lk. 6.

Balbat, M.

Amatöörfilmid: Vabadus või kammitsetas? Vestlus fest. žürii esimehe R. Karemäe ja liikme A. Iloga./

- Sirp ja Vasar, 1982, 17. detsember, lk. 11.

Artiklid ajalehest "Televisioon" -

1965 - nr. 19

1969 - nr. 22

1970 - nr. 28-36

1971 - nr. 31

1975 - nr. 30, 44

Elmanovitš, T.

Räägitakse: autorifilm. Missugune on selle mõiste ajalugu?

TV ja ETV osa autorifilmi kujunemisel.

- Eesti Televisiooni ajaloo kogumiku käsikiri.

Ojatalu, Ü.

Rein Karemäe räägib aastaist meie endi elus.

- Eesti Televisiooni ajaloo kogumiku käsikiri.

Fotodel:

- 1) Tallinna Televisioonistuudio esimene saatepäeva algustiiter (Kunstnik Ilmar Torn).
- 2) ENSV teeneline ajakirjanik Rein Karemäe.
- 3) Viktoriinisarja "Naapurivisa" ettevalmistamise ajal. Paremal prof. Paul Ariste.
- 4) Repertaaž juhib Rein Karemäe.
- 5) "Ringliiklus" 1974.a. Operaator on G. Friede.
- 6) 1973.a. Kesktelevisiooni tellimusel NSV Liidu 50. aastapäevaks tehtud saate ettevalmistuse ajal. R. Karemäe vestleb keemiadoktor Koit Läätsuga.
- 7) Kehtumine ajalehe "Edasi" ajakirjanikega. Vasakul ETV programmide peadirektor Paul Jürje, paremal Rein Karemäe.

Резюме

В данной дипломной работе даётся обзор телепублицистической деятельности известного эстонского телерепортёра, заслуженного журналиста Эстонской ССР Рейна Каремяе /род. 1934/. Чтобы лучше понять его творческий путь и творчество, в дипломной работе рассматривается его биография, приход на телевидение и его дальнейшая судьба.

Содержание данной работы разделяется на две части. В первой части работы как жанра рассматривается развитие телерепортажа, его классификация, роль репортёра, язык репортажа и рождение репортажа на Эстонском телевидении.

Во второй главе описывается начало работы Р. Каремяе как спортивного репортёра на Эстонском радио. В марте 1961го года Р. Каремяе официально перевели на Эстонское телевидение, где он работал редактором, спецкорреспондентом, репортёром, комментатором, создавал молодёжные и развлекательные передачи, редактировал "Актуальную Камеру", выступал в передачах пропаганды.

Любимым жанром стал репортаж, живое выступление и проблемные передачи.

Журналистскую славу Р. Каремяе принесли циклы передач: "Какие мы...?", "Посторонним вход запрещён", "Треугольник", "Репортёр меняет профессию", "12 месяцев", "Репортаж на колёсах", "Годы нашей жизни", "Своим взглядом", "О самой жизни", "Круговое движение".

Первые передачи Р. Каремяе на Эстонском телевидении были связаны с игровым элементом. В последующих передачах главное внимание уделялось другим возможностям раскрытия тем.

В дипломную работу вошли мнения тогдашних коллег Р. Каремяе о нём и его передачах. Также, мнения Р. Каремяе о специфике работы телепублициста и о принципах работы.

В конце работы даётся хронологический список работ Р. Каремяе и материалы о нём.

В дипломной работе утверждается необходимость дальнейшего исследования творчества Р. Каремяе, особенно, его теледокументалистики, чтобы лучше изучить его богатый журналистический опыт, и тем улучшить сегодняшнюю программу Эстонского телевидения.

Sisukord

	lk.
SISSEJUHATUS	1
I. peatükk. REPORTAAŽ TELEŽANRINA	5
1. osa. Reportaaž kui ajakirjandusžanr	5
2. osa. Reportaaži liigid	10
3. osa. Reporteri roll	16
4. osa. Reportaaži keel	21
5. osa. Reportaaži sünd Eesti Televisioonis	26
II. peatükk. REIN KAREMÄE AJAKIRJANIKUTEE	36
1. osa. Ajakirjanikuaastad ETV-s. Esimesed saate- sarjad	36
2. osa. Mängust probleemini	50
3. osa. Kolleegid Rein Karemäest	57
4. osa. Rein Karemäe telepublitsisti töö spetsiifi- kast ja tööprintsiipidest	62
KOKKUVÕTE	68
KASUTATUD KIRJANDUS	72
LISA 1 (Rein Karemäe tööde ja tema kohta ilmunu loe- telu)	75
LISA 2 (Fotomaterjal)	96
RESÜMEE (vene keeles)	I04
SISUKORD	I06